

Research Article
Vol. 31, No. 25, Spring-Summer 2024, p. 233-257

A Pattern for Managing Legal Risks in Iran's Banking Industry

S. Rashidi ¹, S. M. Miri Lavasani ^{2*}, M. Montazer ²

1- PhD student in Finance-Financial Law, department of management and economics, science and research branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2- Assistant professor, department of management environmental, Faculty of natural resources and environment, science and research branch, Islamic Azad University, Tehran ,Iran . (*- Corresponding Author Email: Sm.lavasani@srbiau.ac.ir)

3- Assistant Professor, department of Private Law, Faculty of Human Sciences, Damavand Branch, Islamic Azad University , Tehran, Iran.

Received: 10 June 2024 Revised: 28 August 2024 Accepted: 9 September 2024 Available Online: 9 September 2024	How to cite this article: Rashisi, S.; Miri Lavasani, S.M., & Montazer, M. (2023). A pattern for Managing Legal Risks in Iran's Banking Industry. <i>Encyclopedia of Economic Law Journal</i> , 31(25): 233-257. (in Persian with English abstract) https://doi.org/10.22067/economlaw.2024.85623.1334
---	---

1- INTRODUCTION

The phenomenon of risk is one of the key characteristics of decision formation in the field of investment, matters related to financial markets and all kinds of economic activities (Nasseri, 2017). For example, regulatory risk arises due to changes in various laws in an economic society. Providing financial facilities and attracting resources in the form of deposits is considered one of the important activities of the banking system. These activities are carried out in the form of contracts and according to the current laws and regulations of the countries. In case of weakness in the design of banks' contracts, so that the rights and rights of banks and customers are not considered fairly in different situations, the legal risk of banks increases. The changes in the rules will greatly affect manufacturing companies and financial institutions. The unscientific determination of the facility interest rate ceiling by the legislators causes banks to face major problems. On the other hand, providing financial facilities and attracting resources in the form of deposits are considered among the important activities of the banking system. These activities are carried out in the form of contracts and according to the current laws and regulations of the countries. In case of weakness in the design of banks' contracts, so that the rights and rights of banks and customers are not considered fairly in different situations, the legal risk of banks increases. This risk can cause very heavy losses. In some cases, these losses have bankrupted banks.

After major corporate scandals in recent years, the importance of financial institutions' legal risk management as part of their overall risk management has increased. Also, the new banking directive implementing the Basel II agreement means that institutions must allocate resources to identify and manage legal risks. In particular, the Rebanking Directive includes legal risk in the broader definition of operational risk. In general, creating comprehensive and enforceable standards for evaluating and consequently reducing legal risk in financial markets is likely to have a positive effect on the performance and commercial efficiency of financial institutions. In particular, the financial health and reliability of the performance of credit institutions in banks depend on legal risk management. The implementation of legal risk management rules in financial and credit institutions of the Eurozone as a rule and guideline for risk identification by creating appropriate standards and reducing legal risk has been able to create a deep impact on the operational framework of the European Central Bank and the central banks of the member countries. According to the legal risk management standards, the European system of central banks has certain characteristics to consider. In accordance with the principle of free market economy and efficient allocation of financial resources in accordance with Article 105, in the case of national central banks in the field of contracts related to granting facilities and depositability, the ability to implement the provisions of contracts, obligations, laws, damages and legal risk litigation should be examined.

THIS WORK IS LICENSED UNDER A CREATIVE COMMONS ATTRIBUTION 4.0 INTERNATIONAL LICENSE

The issue of legal risk in the banking system is faced with many ambiguities in the field of defining and implementing a policy based on legal risk management. Conducting operations, the basic rules of contract supervision, the correct functioning of supervisory systems along with supervisory authority and confidentiality conditions constitute the most important areas of legal risk management. According to the non-exhaustive list of specific characteristics of legal risk, it is clear that although the country's banks have a strong role in the financial markets, their goals, duties and contract specifications are not consistent with their risk. Clearly, the awareness about legal risk in the banking field is increasing, but it does not seem to be covered by the general concept of legal risk, because the drafted contracts in many cases are associated with uncertainty in benefits due to the non-disclosure of the limits of the contracts and their confidentiality. The studies conducted in the field of legal risk and banking contracts show that neither the redefinition of banking guidelines nor the approaches based on the regulation of the main documents in accordance with Basel II, although they led to the evolution of risk management techniques, but they do not have a detailed definition of legal risk. However, legal risk consequences include fines, penalties, or punitive damages from regulatory actions, as well as conflicts of interest and lawsuits.

Most of the discussions raised in the field of legal risk in the banking system have been mainly focusing on specific aspects but without systematic treatment of the subject. The group of lawyers of the European financial market and the group of lawyers of the financial market, as well as the sub-committee of the International Union of Lawyers, have started to analyze and present proposals regarding the amendment of the law and the elements of legal risk. These members have achieved a somewhat more systematic approach and a generally accepted definition of legal risk in the context of operational risk, although so far they have not been conclusive. Joanna Benjamin has identified four sources of legal risk, which include 1- the behavior of the financial institution itself 2- the nature of the financial markets 3- problems within the law 4- the interaction of the law and the financial markets, understanding these sources is at least as important as understanding the components of a definition. Is. Only in this way can it be understood in the first place that there is a legal risk. Developing such an understanding is critical if we are to design systems and procedures to manage risks. On this basis, legal risk management means risk assessment and appropriate risk management, as well as ensuring a consistent approach by credit institutions in the field of clarity and facilitation of risks related to financial and non-financial contracts in banks based on financial and accounting standards in accordance with the guidelines and regulations related to implementation, supervision and arbitration in case of defects in the contract, legal sources and interpretation of the provisions (principle of agreement, i.e. with certainty of the goals of the parties).

Such a definition should only be applicable to legal risk as part of operational risk, since any deviation from the approach used by the Community legislator would jeopardize its possible practical relevance. Failure to manage legal risk causes the organization to be exposed to a wide range of criminal, regulatory and civil liability; Therefore, all in-house legal departments of financial institutions and banks should consider legal risk management programs that they have not already done so. However, the success of any of these programs depends on fostering, or in some cases even creating, a corporate risk management culture that values legal risk awareness. Such a program requires avoiding conflicts of interest and supporting the independence of internal legal departments (for example, by appropriate management accountability structures and reporting lines), and includes allocating sufficient resources to the legal department to implement it. Its duties are carried out in a professional and satisfactory manner (Yu et. al, 2018). Basically, legal risk management can be divided into four components: identification - legal risks, assessment of risk importance coefficients, monitoring and reporting mechanisms, and finally, control or reduction of risks related to placements. Since institutions may have different judicial or institutional procedures or processes, they have to take these things into consideration when setting up a legal management framework appropriate to their organization, a factor that should be reflected in the re-banking directive (Amukwa, 2018). In addition, legal risk management should be compatible with operational risk management in general. However, questions may be raised about the relationship between the internal auditor's role as a risk manager, the traditional practice of compliance and those charged with responsibility for risk in general (Castets et al., 2019). In addition, in certain circumstances it may not be appropriate or practical for an institution to act in isolation in response to a risk that may affect a wide range of market participants, and where there may be a need for accountability involving trade associations and other market participants (Bento et al., 2018).

The banking industry is facing numerous legal challenges due to economic and political developments, changes in laws and regulations, intense competition and the need of clients for diverse legal services. Among these challenges, we can mention the conflict of laws and regulations, conflict of interests, changes in financial and banking laws, contractual and legal risks, and intellectual property rights. All these risks in total form legal risks because banks are one of the most important active elements in the economy. Legal risks for banks can be

considered as one of the key factors in determining the success or failure of a financial organization. The diversity and complexity of banking activities requires special attention to legal aspects. Today, banks are recognized as the backbone of the economy and financial markets around the world and continue to play a vital role in providing finance and credit to various industries and services. In banks, legal risks are among the problems and challenges governing the daily operation and even the profitability of the organization. Some of these risks include conflict of interest, violation of regulations and laws, damage to third parties or property, legal tensions and legal costs. As a result, banks need to create a legal culture in order to identify, manage and optimally control their legal risks. The management of legal risks in banks should be done through the creation of an organized and coordinated process, and of course, a detailed analysis of these risks and proper confidentiality. Regulatory requirements and relevant laws, as well as the possibility of non-compliance with legal regulations in the bank can cause legal risks and loss of customer trust. Considering that legal risks in banks are highly dependent on the ability of managers to understand and recognize legal threats, it is very necessary to strengthen the training and awareness of managers and employees in the field of rights and relevant laws to deal with these threats correctly and intelligently. Risk management is the process by which a business systematically identifies, analyzes and manages business risk. Risk management can be used for identification, analysis and overall management. Management of legal risks in the bank can bring advantages for the following reasons. First, by managing and controlling legal risks, the bank can prevent problems and financial losses caused by legal claims. These programs can reduce customer complaints, lawsuits, and other legal threats. Second, by managing legal risks, the bank can maintain its independence and market non-affiliation under any threat and strengthen its public image. By complying with the laws and regulations related to taxation, protecting the rights of customers and other legal issues, the bank can gain high efficiency and trust of customers as a reliable institution. Third; By managing legal risks, the bank can adjust and comply with its legal procedures and policies based on official laws and regulations. This helps the bank to avoid any legal violations and conduct all its transactions according to the relevant laws. fourth; By managing legal risks, the bank can improve its legal negotiation skills and show the other party that it is prepared to deal with any claims and lawsuits. This can help the bank to participate in better negotiations and reduce legal damages. fifth; Managing legal risks can help the bank to reduce its legal costs. By conducting previous studies and optimal preparation in dealing with legal risks, the bank can optimally use predictable and unpredictable costs and reduce potential costs.

2- PURPOSE

The studies conducted in the field of legal risk and banking contracts show that the redefinition of banking guidelines and approaches based on the regulation of the main documents in accordance with Basel II have led to the evolution of risk management techniques, but they have not provided a comprehensive definition of legal risk (Falta, 2017). On the other hand, the consequences of legal risk require more attention and investigations (Andriani, 2018); Therefore, according to the above, it can be said that the country's banking industry needs a standard procedure for identifying and managing legal risks. Although arrangements have been made in the field of risk management in other sectors, there has been less discussion in the field of legal risk; Therefore, presenting a pattern based on legal risk can be effective for banks in terms of reducing risks and improving the financial situation, because in order to manage legal risks in the Iranian banking industry, banks must adopt appropriate strategies. In this regard, this study tries to answer the question that what are the legal risks that banks are facing and what are the consequences of these risks for the Iranian banking industry? In this regard, the aim of this study is to present a pattern of legal risk management in Iran's banking industry.

3- METHODOLOGY

This study was conducted using a combined (qualitative-quantitative) approach. In this regard, the qualitative part of the research was conducted by asking experts in the field of banking contracts, legal experts or risk managers who provide legal risk management services, and bank managers, and finally the research pattern was presented. In the quantitative phase of the research, the presented pattern was validated by structural equation modeling method (partial least squares-PLS) by soliciting opinions from experts and bank managers.

4- FINDINGS

After open coding, in axial coding, the central phenomenon of the research is determined based on the emphases of the respondents and the theoretical foundations of the research. Then the categories including causal conditions, contextual conditions, intervening conditions and consequences are identified and their interactions are designed in the form of a paradigm model. Selective coding is the third stage of the coding method. This stage is actually the theory refinement process and the main stage of theorizing. In other words, based on the results of the previous two stages of coding, he produces theory and in this way systematically relates the central category to other categories and corrects the categories that need further improvement and development. The results of open and central coding, resulting in selective coding in this research, state that legal risk is a function of causal conditions (internal and external legal risks), background conditions (financial, contractual and intellectual property legal risks). These factors provide the conditions for actions and interactions (strategic legal risks, operational legal risks, and transactional legal risks) that lead to consequences (financial crimes, imposition of crimes, financial damages, loss of reputation, legal costs, and weakening of relationships with customers). follows In this regard, seventeen strategies have been identified for managing legal risks in the banking industry in Iran. First; Identification of legal risks: The bank must carefully identify the legal risks related to its activities and performance. This process includes analysis of contracts, identification of conflicts of interest, review of compliance with current laws and regulations, and identification of intellectual property rights. Second; Evaluating legal risks: The bank must evaluate legal risks and check their importance and probability of occurrence. This process includes analyzing the impact of risks on the bank's performance and evaluating the bank's ability to manage and reduce them. Third: formulation of policies and strategies: the bank must determine detailed policies and strategies regarding the management of legal risks. This process includes the formulation of policies related to compliance with laws and regulations, conflicts of interest, protection of customers' rights and management of legal claims. fourth; Training and awareness: The bank should hold appropriate training programs for its employees in the field of legal rules and regulations. This process includes education about new laws and regulations, conflicts of interest, and proper legal behavior. fifth; Legal consulting: The bank can use the services of legal consultants to help them formulate policies and strategies, assess legal risks, and handle legal claims. sixth; Management of legal claims: The bank must carefully follow up and deal with legal claims. This process includes working with the bank's lawyers and formulating appropriate solutions to settle claims. the seventh; Taking care of customers' rights: The bank must fully respect the rights of its customers. This process includes protecting customers' personal information, respecting intellectual property rights, and providing legal services and advice to customers. Eighth; Examination of contracts and transactions: The bank must carefully examine its contracts and transactions and confirm their correctness from a legal point of view. This process includes drawing up appropriate contracts, identifying and managing contractual risks, and complying with laws and regulations. ninth; Communication with regulatory institutions: The bank must have continuous communication with regulatory institutions such as the central bank and the tax system organization. This process includes informing about changes in legal rules and regulations, cooperating in investigating and fixing legal deficiencies, and providing regular reports to regulatory bodies. the tenth; Ongoing monitoring and review: The bank should implement monitoring and review processes to manage legal risks. This process includes continuous review and assessment of legal risks, providing review reports and making necessary decisions and changes. Eleventh; Planning for unexpected events: The bank should have preparedness plans for unexpected and unpredictable events. This process includes preparing a crisis plan, determining roles and responsibilities in case of unfortunate legal events, and implementing crisis exercises. twelfth; Review and update policies: The bank should update its policies and strategies to be consistent with changes in laws and regulations, new risks and developments in the banking industry. This process includes the continuous review of policies, their improvement and formulation of new policies. the thirteenth; Relationship with the bank's lawyers: The bank should establish a close relationship with expert and expert lawyers in the field of banking law. This process includes cooperation with domestic and foreign lawyers for legal advice, litigation supervision and protection of the bank's interests.

the fourteenth; Creating a legal culture: The bank should promote a legal culture in its organization. This process includes educating employees about legal issues, encouraging proper legal behavior, and providing legal guides and resources to employees. fifteenth; Proactive risk management: The bank must be proactive in managing legal risks and take steps to control risks before they occur. This process includes creating a warning system, predicting new risks and providing preventive solutions. the sixteenth; Reporting and notification: The bank must provide regular reports about its legal risks and management measures. This process includes providing internal and external reports, informing managers and shareholders, and providing information to customers and regulatory bodies. seventeenth; Continuous evaluation and improvement: The bank must continuously evaluate

its performance in legal risk management and make the necessary improvements. This includes reviewing the results, analyzing errors and damages, making suggestions for improvement, and evaluating the legal risk management system.

5- CONCLUSION

Legal risks are related to risks caused by non-compliance with legal rules and regulations, lawsuits, contractual conflicts and other legal factors. Legal risk management of banks is a process that is carried out in order to identify, evaluate, control and reduce legal risks that may have a negative impact on the bank. Managing legal risks in banks is very important, because complying with legal rules and regulations, preventing lawsuits and reducing legal risks can help maintain the credit and profitability of the bank. Based on this, considering the importance of the research topic in this study, an attempt has been made to provide a legal risk management pattern in the banking industry of Iran. Based on the results of the research, the management of legal risks in the bank is very important and can significantly help to improve the performance and stability of the bank. By managing these risks, the bank can avoid financial losses caused by lawsuits and legal threats, maintain its public image, and conduct its internal affairs and transactions according to official rules and regulations. Therefore, to ensure the stability and further development of the bank, the management of legal risks should be considered as one of the key management priorities. By upgrading the skills and equipment necessary to identify, assess and control legal risks, the bank can avoid negative effects and legal side costs, and at the same time, gain advantages such as reducing damages and legal costs, maintaining public image and increasing negotiation ability. In short, the management of legal risks is very vital for any bank and by using the appropriate processes and policies, it can help improve its performance and stability.

Keywords: Economic Law Risk, Banking, Mixed method

مقاله پژوهشی

دوره ۳۱، شماره ۲۵، بهار و تابستان ۱۴۰۳، ص ۲۵۷-۲۳۳

الگویی برای مدیریت ریسک‌های حقوقی در صنعت بانکداری ایران

سوران رشیدی^۱، سید محمد رضا میری لواسانی^{۲*}، مهدی منتظر^۳

دریافت: ۱۴۰۳ / ۳ / ۲۱ پذیرش: ۱۴۰۳ / ۶ / ۱۹

چکیده

هدف از این مطالعه، شناسایی ریسک‌های حقوقی در صنعت بانکداری و ارائه الگوی مدیریت این ریسک‌ها است. در این راستا روش تحقیق تلفیقی (کیفی و کمی) می‌باشد. بخش کیفی تحقیق با استفاده از تئوری داده بنیاد و از طریق مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته با ۱۵ نفر از خبرگان حوزه بانکداری با نمونه‌گیری هدفمند انجام شد. نتایج سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی در بخش کیفی بیان می‌دارد که شکل‌گیری ریسک‌های حقوقی تابعی از شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر است. بر این اساس درنتیجه این تعاملات سه شکل کلی از ریسک شامل ریسک‌های حقوقی استراتژیک، حقوقی عملیاتی و حقوقی معاملاتی شناسایی شد. این ریسک‌ها پیامدهای نامطلوبی شامل جرائم مالی، تضعیف روابط عمومی، تعقیب قضایی، افزایش خسارات مالی، نقض قوانین و مقررات و کاهش رضایت مشتریان دارند. بخش کمی تحقیق نیز با رویکرد حداقل مربعات جزئی انجام شد. نمونه آماری در بخش کمی، ۱۰۰ نفر از مدیران و کارکنان بخش بانکی می‌باشند. بر این اساس مدل طراحی شده در بخش کیفی تأیید شده است. بنابراین با توجه به ۱۷ راهبرد شناسایی شده برای مدیریت این ریسک‌ها، این نتیجه‌گیری به دست می‌آید که با شناخت و مدیریت ریسک‌های حقوقی در بخش بانکی، می‌توان از پیامدهای نامطلوب و خسارات مالی برای بانک‌ها پیشگیری نمود.

کلیدواژه‌ها: ریسک حقوقی، بانکداری، گرند تئوری.

۱. دانشجوی دکتری رشته مالی - حقوق مالی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه مدیریت محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
(نویسنده مسئول: Sm.lavasani@srbiau.ac.ir)

۳. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده علوم انسانی، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

باصلاحیت نظارتی و شرایط محرمانه مهم‌ترین زمینه‌های مدیریت ریسک حقوقی را تشکیل می‌دهد. با توجه به ویژگی‌های خاص ریسک حقوقی، اگرچه بانک‌های کشور در بازارهای مالی دارای نقش مهمی هستند، اما اهداف، وظایف و ماهیت قراردادهای آن‌ها غالب منطبق با ریسک آن‌ها نیست. قراردادهای حوزه بانکداری در بسیاری از موارد با توجه به عدم افسای حدودنشور قراردادها و محرمانگی آن‌ها با ناطمنانی در منافع همراه است و به نظر نمی‌رسد تحت پوشش مفهوم کلی ریسک حقوقی باشد (Nurul, 2019). از این‌رو مطالعات انجام‌شده در زمینه ریسک حقوقی و قراردادهای بانکی نشان می‌دهد که بازتعریف دستورالعمل‌های بانکداری و رویکردهای مبتنی بر تنظیم اسناد اصلی منطبق با بازل دو هرچند باعث تکامل تکنیک‌های مدیریت ریسک گردید، اما تعریف جامعی از ریسک حقوقی ارائه نداده‌اند (Falta, 2017). از طرفی پیامدهای ریسک حقوقی مستلزم توجه و بررسی‌های بیشتری می‌باشد (Andriani, 2018); بنابراین با توجه به موارد فوق می‌توان بیان نمود که صنعت بانکداری کشور نیازمند یکرویه استاندارد شناسایی و مدیریت ریسک‌های حقوقی هستند. هرچند در زمینه مدیریت ریسک در سایر بخش‌ها تمهداتی اندیشیده شده ولی در زمینه ریسک حقوقی کمتر بحث شده است؛ بنابراین ارائه الگوی مبتنی بر ریسک حقوقی می‌تواند برای بانک‌ها در زمینه کاهش مخاطرات و بهبود وضعیت مالی تأثیرگذار باشد، چراکه برای مدیریت ریسک‌های حقوقی در صنعت بانکداری ایران، بانک‌ها باید استراتژی‌ها و راهبردهای مناسبی را اتخاذ کنند. در این راستا این مطالعه در تلاش است که به این سؤال پاسخ دهد که ریسک‌های حقوقی که بانک‌ها با آن مواجه هستند کدام‌اند و پیامدهای این ریسک‌ها برای صنعت بانکداری ایران چیست؟ در این راستا هدف از این مطالعه ارائه الگوی مدیریت ریسک‌های حقوقی در صنعت بانکداری ایران است. بر این اساس با استفاده از رویکرد تلفیقی (کیفی-کمی) و نظرخواهی از خبرگان حوزه قراردادهای بانکی، متخصصان حقوقی یا مدیران ریسک که خدمات مدیریت ریسک قانونی را ارائه می‌دهند و مدیران بانک‌ها مدل تحقیق ارائه شد و در مرحله بعد با نظرخواهی از کارشناسان و مدیران بانک‌ها، مدل ارائه‌شده اعتبارسنجی شد.

ساماندهی مقاله حاضر به این شرح است که در بخش نخست مبانی نظری و تجربی تحقیق ارائه می‌شود. در بخش

مقدمه

صنعت بانکداری با توجه به تحولات اقتصادی و سیاسی، تعییرات قوانین و مقررات، رقابت شدید و نیاز مشتریان به خدمات حقوقی متعدد، با چالش‌های حقوقی متعددی روبرو است. از جمله این چالش‌ها می‌توان به تضاد قوانین و مقررات، تعارض منافع، تعییرات قوانین مالی و بانکی، ریسک‌های قراردادی و حقوقی و حقوق مالکیت فکری اشاره کرد. تمامی این ریسک‌ها در مجموع ریسک‌های حقوقی را شکل می‌دهند چراکه بانک‌ها یکی از مهم‌ترین عناصر فعال در اقتصاد هستند. حقوق اقتصادی به مجموعه‌ای از حقوق و آزادی‌های اشاره دارد که در حوزه اقتصاد و تجارت برای افراد و شرکت‌ها تضمین می‌شود. این حقوق شامل حقوق مالکیت، حقوق قراردادی، حقوق معاملات تجاری، حقوق ثبت اختصار و نشان تجاری، حقوق مشارکت در سود و امتیازات، حقوق دسترسی به منابع و بازارهای اقتصادی، حقوق بهره‌مندی از خدمات عمومی مانند آب، برق و حمل و نقل و حقوق بهره‌مندی از حمایت‌های دولتی می‌باشد. حقوق اقتصادی به افراد و شرکت‌ها امکان می‌دهد تا در فضای اقتصادی به طور عادلانه و بدون تبعیض به منافع خود دست یابند و در فعالیت‌های اقتصادی خود آزادانه عمل کنند. این حقوق تأمین می‌کنند که هیچ فرد یا نهادی نمی‌تواند حقوق مالکیت، قرارداد یا معاملات اقتصادی افراد را محدود کند. بر این اساس، پس از رسوایی مالی بزرگ طی سال‌های اخیر، اهمیت مدیریت ریسک مؤسسات مالی به عنوان بخشی از فرایند مدیریت ریسک آن‌ها افزایش یافته است. همچنین از نظر دستورالعمل بانکداری نوین مبتنی بر توافق‌نامه بازل دو¹، مؤسسات مالی باید ریسک‌های حقوقی را شناسایی و مدیریت کنند (مککورمیک², ۲۰۱۰). چرا که ایجاد استانداردهای جامع و قابل اجرا برای ارزیابی و درنتیجه کاهش ریسک حقوقی در بازارهای مالی تأثیر مثبتی بر عملکرد و کارایی تجاری مؤسسات مالی دارد. به عبارتی، سلامت مالی و قابلیت اطمینان عملکرد مؤسسات اعتباری در بانک‌ها وابسته به مدیریت ریسک حقوقی آن‌ها است (Mbugua & et al, 2020).

مسئله ریسک حقوقی در نظام بانکداری، تعریف و اجرای سیاست‌های مبتنی بر مدیریت آن، با ابهامات فراوان مواجه است. از دیدگاه Popadić (2020) انجام عملیات، قوانین اولیه نظارت بر قراردادها، عملکرد صحیح سیستم‌های نظارتی همراه

¹ Basel

² McCormick

مطالعه مفهوم بسیار گسترده‌ای از ریسک حقوقی اتخاذ شده که بهموجب آن مؤسسات مالی که اغلب از دسته‌های ریسک مختلف استفاده می‌کنند، می‌تواند به سرعت با سایر ریسک‌ها همپوشانی داشته باشد. وسترنک و وینتر^۲ ریسک حقوقی را به شرح زیر توصیف می‌کنند: «ریسک حقوقی محصول شانس عدم دستیابی به کیفیت قانونی مطلوب یک محصول یا خدمات و جدی بودن پیامدهای آن است». والی و گولیان نیز ریسک قانونی را به عنوان گونه‌ای از ریسک عملیاتی معرفی می‌کنند. آن‌ها به عنوان بک تعریف کلی از ریسک قانونی پیشنهاد می‌کنند: «ریسک حقوقی خطر زیان مالی یا اعتباری است که می‌تواند ناشی از عدم آگاهی یا درک نادرست، ابهام یا بی‌توجهی بی‌پروا نسبت به نحوه اعمال قانون و مقررات در تجارت، روابط، فرایندها، محصولات و خدمات باشد». لذا ریسک حقوقی مؤثر بر بک مؤسسه مالی ممکن است در سه عنوان گروه‌بندی شوند.

ریسک حقوقی سازمانی: این ریسک مربوط به نگهداری دارایی‌ها و اموال شرکت و یا امور داخلی شرکت است.

ریسک متداول‌تری حقوقی: این ریسک به علت ناکافی بودن روش‌های و اقدامات انجام‌شده برای محافظت از دارایی‌های شرکت در برابر ادعاهای دیگران یا محافظت در برابر مسئولیت پرداخت خسارت یا غرامت به دیگران است.

ریسک حقوقی تجارت: این ریسک در جریان عملیات تجاری شرکت، تمهیدات یا تعهداتی ایجاد می‌شود که پیش‌بینی نشده یا بیشتر از آنچه پیش‌بینی شده است.

اگرچه این مثال‌ها به‌خودی خود تعریف دقیقی از ریسک حقوقی ارایه نمی‌دهند، اما در توضیح آنچه بسیاری به عنوان هسته اصلی این مفهوم در نظر می‌گیرند، بسیار مفید هستند. طبقه‌بندی سه‌جانبه «سازمانی»، «روش‌شناسی» و «رفتار کسب‌وکار» نیز احتمالاً حداقل یکی از راههای مفید برای نگاه کردن به مسائل ریسک حقوقی از منظر مدیریت ریسک است. بدیهی است که مستندات و ادعاهای نامطلوب می‌توانند در هر یک از این سه‌طبقه فوق قرار گیرند (McCormick, 2010): بنابراین ریسک حقوقی مفهومی پراکنده است که در ادبیات نظری و تجربی درباره آن اتفاق نظر وجود ندارد. تعریف ریسک حقوقی پیچیده است. راههای مختلفی برای تعریف ریسک حقوقی وجود دارد. تعاریف از علل دارای ماهیت حقوقی شروع می‌شوند و به تعاریف تبعی از پیامدهای حقوقی منتهی می‌شوند. در تمام دیدگاه‌های ریسک

بعدی ضمن معرفی روش تحقیق و مشخصات نمونه تحقیق در فازهای کیفی و کمی، نتایج تحقیق ارائه شده است و در پایان نیز نتیجه‌گیری و پیشنهادها مطرح شده است.

مبانی نظری

۱. ریسک حقوقی

ریسک حقوقی به معنای قرار گرفتن در معرض جریمه‌ها، مجازات‌ها، یا خسارات تنبیه‌ی ناشی از اقدامات نظارتی و همچنین تسویه‌حساب‌های مالی است (Basel, 2006). بانک انگلستان^۱ در گزارشی تحت عنوان «نظرارت بر سیستم‌های پرداخت» در نوامبر ۲۰۰۰، ریسک حقوقی در سیستم‌های پرداخت را این‌گونه تعریف کرد: «ریسک تفسیر غیرمنتظره قانون یا عدم اطمینان پیش‌بینی نشده و زیان‌های احتمالی مواجه خواهد کرد (Bank of England, 2000)». تعاریف دیگری از ریسک حقوقی به شرح ذیل مطرح شده است: «ریسک حقوقی از عدم اطمینان در قوانین، مقررات و اقدامات قانونی ناشی می‌شود. ریسک حقوقی این احتمال است که یک شریک تجاری به طور فرصلت طلبانه یک قرارداد را نقض کند یا حقوق مالکیت معنوی را سلب کند» (Hill, 2005).

«ریسک حقوقی ریسکی است که طی آن، قرارداد، سطح حفاظت موردنظر پیمانکاران را فراهم نمی‌کند» (Kredittilsynet, 1994). «ریسک حقوقی تغییر در قانون است به‌نحوی که بر موقعیت بانک‌ها تأثیر منفی بگذارد. ریسک حقوقی به این صورت تعریف می‌شود که ممکن است دعواه حقوقی، قضاوتهای نامطلوب یا قراردادهای معیوب بتواند عملکرد یا وضعیت بانک را مختل کند یا تأثیر نامطلوبی بر آن بگذارد. ریسک حقوقی عبارت است از قرار گرفتن در معرض جریمه‌ها، مجازات‌ها یا خسارات تنبیه‌ی ناشی از اقدامات نظارتی و همچنین تسویه‌حساب‌های خصوصی» (Te, 2016).

Bento (2015) تعریف صریحی از ریسک حقوقی ارائه نمی‌کند و تمایز دقیقی بین ریسک قانونی و ریسک انطباق قائل نمی‌شود. از نظر وی، ریسک‌های حقوقی، رویدادهای احتمالی با پیامدهای قانونی منفی هستند که با نقض انواع مختلف استانداردها (قوانين، مقررات، قوانین حاکمیتی، قراردادها، خودتنظیمی، قوانین نرم و قوانین فرعی) مرتبط هستند. در این

ریسک‌های مربوط به قراردادهای مالی و غیرمالی در بانک‌ها بر اساس استانداردهای مالی و حسابداری که منطبق با دستورالعمل‌ها و آئین‌نامه‌های مربوط به اجراء، نظارت و داوری در صورت نقص در قرارداد، منابع قانونی و تفسیر مفاد (اصل توافق یعنی با اطمینان از اهداف طرفین) باشد(Song, 2019). چنین تعریفی در مورد ریسک حقوقی به عنوان بخشی از ریسک عملیاتی قابل اجرا است(Gidado & Umoru, 2020).

فقدان مدیریت مناسب ریسک حقوقی موجب می‌شود که سازمان در معرض طیف وسیعی از مسئولیت کیفری، نظارتی و مدنی قرار بگیرید؛ بنابراین، تمام بخش‌های حقوقی داخلی مؤسسات مالی و بانک‌ها باید برنامه‌های مدیریت ریسک حقوقی را در نظر بگیرند(Beecher & Streitwieser, 2019) با این حال، موقوفیت هر یک از این برنامه‌ها به تعویت یا حتی در برخی موارد ایجاد فرهنگ حاکمیت شرکتی مدیریت ریسک بستگی دارد. چنین برنامه‌ای اجتناب از تضاد منافع و حمایت از استقلال ادارات حقوقی داخلی (به عنوان مثال ساختارهای مسئولیت مدیریتی مناسب و خطوط گزارشگری) را ضروری می‌کند و شامل تخصیص منابع کافی به بخش حقوقی برای اجرای این برنامه‌ها است(Yu & et al, 2018).

اساساً، مدیریت ریسک حقوقی را می‌توان به چهار مؤلفه تقسیم کرد: شناسایی خطرات حقوقی، ارزیابی ضرایب اهمیت ریسک‌ها، نظارت و سازوکارهای گزارشگری و درنهایت کنترل یا کاهش ریسک‌های مربوط به قراردادها. از آنجاکه ممکن است مؤسسات، دارای رویه‌ها و یا فرایندهای مختلف قضایی یا نهادی باشند، مجبورند این موارد را هنگام تنظیم یک چارچوب مدیریت حقوقی متناسب با سازمان خود موردنوجه قرار دهند(Amukwa, 2018). علاوه بر این، مدیریت ریسک حقوقی باید با مدیریت ریسک عملیاتی به طورکلی سازگار باشد. با این حال، ممکن است سؤالاتی در مورد رابطه بین نقش ناظر داخلی به عنوان مدیر ریسک، عملکرد ستی پیروی و کسانی که مسئولیت خطر را به طورکلی متهم می‌کنند، ایجاد شود(Castets-Renard & et al, 2018). علاوه بر این، در شرایط خاص ممکن است مناسب یا عملی نباشد که یک موسسه در پاسخ به ریسکی که ممکن است طیف وسیعی از فعلان بازار را

قانونی، پیامدهای نقض استانداردها (عدم رعایت) نقش مهمی دارد. برای بحث در مورد ریسک‌های احتمالی، تمایز میان ریسک‌هایی که علل آن‌ها عمده‌ایک خصوصیت درونی دارند – و بنابراین با اقدامات داخلی می‌توان از آن‌ها اجتناب کرد – و ریسک‌هایی که علل آن‌ها ویژگی خارجی دارند – که تأثیری بر آن‌ها وجود ندارد یا فقط بسیار محدود است، مفید می‌باشد. وقتی این تمایز برای تعریف والی^۱ و گوزلیان^۲ اعمال می‌شود، می‌توان آن را به صورت زیر توصیف کرد.

ریسک حقوقی داخلی: فقدان داشش، آگاهی یا بی‌تفاوتی در مورد قانون و کاربرد آن در فعالیت‌های سازمانی، تصمیم‌گیری‌ها یا اقدامات کارکنان (شامل عدم استفاده مؤثر از ابزارهای قانونی موجود، مانند محدودیت‌های مسئولیت، یا عدم رعایت مقررات).

ریسک حقوقی خارجی: ابهام یا ابهام در رابطه با نحوه اعمال قانون در سازمان (ابهام حقوقی، اعم از اینکه با عدم اطمینان در مورد واقعیات همراه باشد یا نباشد) و به طور گسترده: تغییرات واقعی و مرتبط در سیاست، قوانین و مقررات دولت یا رویه قضایی (و نحوه تفسیر آن).

بیشتر مباحث مطرح شده در زمینه ریسک حقوقی در نظام بانکی، عمده‌ای با تمرکز بر جنبه‌های خاص اما بدون برخورد منظم با موضوع بوده است(Grigg, 2020). گروه حقوقدانان بازار مالی اروپا^۳ و گروه حقوقدانان بازار مالی^۴ و همچنین کمیته فرعی اتحادیه بین‌المللی وکلای دادگستری^۵ در زمینه مدیریت ریسک حقوقی به تجزیه و تحلیل و ارائه پیشنهاداتی صرفاً در مورد اصلاح Castets & et al, 2019. جوانا بینجامین^۶ چهار منبع ریسک حقوقی^۷ را شناسایی کرده است که شامل رفتار مؤسسه مالی، ماهیت بازارهای مالی، مشکلات درون قانون، اثر متقابل قانون و بازارهای مالی، می‌باشد. درک این منابع حداقل بهاندازه درک ریسک مهم است. فقط از این طریق می‌توان در وهله نخست درک کرد که ریسک حقوقی وجود دارد. اگر قرار باشد سیستم و رویه‌هایی برای مدیریت ریسک‌ها طراحی شود، توسعه چنین درکی بسیار مهم است. بر این مبنای مدیریت ریسک حقوقی عبارت است ارزیابی ریسک و مدیریت ریسک مناسب و همچنین اطمینان از یک رویکرد سازگار در زمینه شفافیت و تسهیل

⁵ IBA

⁶ Joanna Benjamin

⁷ Legal Risk In The Financial Markets

¹ Whalley

² Guzelian

³ EFMLG

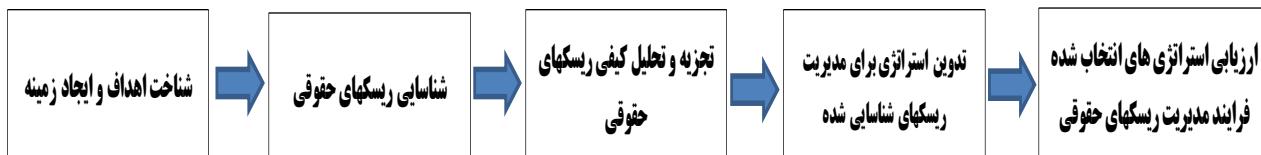
⁴ FMGL

می‌باشد. مؤسسه مالی می‌تواند با استفاده از ابزارها و شیوه‌های حقوقی در سطح استراتژیک، عملیاتی یا معاملاتی، ریسک‌های حقوقی را مدیریت کنند. ابزارها و شیوه‌های حقوقی مورداستفاده برای مدیریت ریسک به سطح مدیریت ریسک و زمینه بستگی دارد. مدیریت ریسک با نکها شامل استفاده از ترکیبی از شیوه‌های مدیریت ریسک خواهد بود. ابزارهای قانونی خاص وجود دارد که بسته به زمینه می‌توان از آن‌ها استفاده کرد؛ بنابراین ضروری است که چارچوبی برای مدیریت ریسک حقوقی عمدتاً با ارجاع به ادبیات موجود در مورد روش‌شناسی مدیریت ریسک ایجاد شود. آنچه در ادامه می‌آید تحلیلی از چگونگی اعمال مدیریت ریسک در زمینه ریسک حقوقی و مستلزم بررسی هر یک از مراحل درگیر در فرایند مدیریت ریسک در رابطه با چگونگی انجام آن مراحل در رابطه با ریسک حقوقی است. همچنین شامل بحث در مورد برخی از تکنیک‌های مدیریت ریسک و بررسی میزان استفاده از این تکنیک‌ها در رابطه با شناسایی و مدیریت ریسک حقوقی است(Popadić, 2021).

تحت تأثیر قرار دهد، جدایگانه عمل کند و در مواردی که ممکن است درگیر انجمن‌های تجاری و سایر فعالان بازار باشد(Bento, 2018).

۲. مدیریت ریسک حقوقی

ادبیات نظری بسیار اندکی در رابطه با کاربرد مدیریت ریسک در زمینه ریسک حقوقی موجود است. بسیاری از ادبیات موجود در موضوع قانون و ریسک بر استفاده از قانون برای تنظیم یا تسهیم ریسک در سطح خطم‌شی عمومی یا از منظر قانون و اقتصاد تمرکز دارند. مدیریت ریسک حقوقی به دلیل ماهیت آن با مدیریت سایر ریسک‌ها متفاوت است. به دلیل حجم گسترده قوانین در اقتصاد بازار، انعطاف ذاتی قانون و انعطاف‌پذیری تفسیر قراردادها، در عمل برای شرکت غیرممکن است که اطلاعات کاملی در مورد چارچوب قانونی حاکم بر تجارت خود داشته باشد. همیشه یک چارچوب قانونی وجود خواهد داشت و شرکت نمی‌تواند به طور کامل از ریسک حقوقی اجتناب کند. مدیریت ریسک حقوقی شامل مدیریت ریسک حقوقی با ابزار قانونی نیز

شکل ۱- مدل مدیریت ریسک حقوقی

است. زمینه داخلی هر چیزی درون سازمان است که می‌تواند بر روی که یک سازمان در آن ریسک می‌کند، تأثیر بگذارد(Te, 2016).

پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر مطالعات خارجی بسیاری ، به بررسی ریسک حقوقی و استراتژی‌های مناسب مقابله با آن پرداختند که در ذیل به اهم آن‌ها پرداخته شده است. پوپ‌اپ‌دیک نشان دادند نوع و ابعاد قراردادها، در ارزیابی وضعیت آتی و تعیین حجم و مقدار ریسک مؤثر است. تغییرات در محیط نظارتی و چشم‌انداز ریسک، ثابت و غیرقابل پیش‌بینی است، درحالی که مشاغل بزرگ روی تحول دیجیتال شرط‌بندی می‌کنند و تمرکز خود را بر روی نوآوری تمرکز می‌کنند. درنتیجه، عواقب استراتژی‌های مدیریت ریسک ضعیف دیگر فقط به تسویه‌حساب و جریمه محدود نمی‌شوند، بلکه آسیب به رشد نام تجاری و تجارت را شامل

استاندارد ISO 31000 بیان می‌کند که اولین مرحله در فرایند مدیریت ریسک، ایجاد زمینه است که شامل «حوزه، زمینه، معیار» می‌باشد. استاندارد سابق استرالیا AS 4360 علاوه بر فرایند مدیریت ریسک، زمینه را دارای سه جزء می‌داند. این مؤلفه‌ها زمینه مدیریت ریسک، زمینه داخلی و زمینه خارجی هستند. در این مرحله، بانک اهداف مدیریت ریسک خود را با جزئیات بیشتری در مقایسه با فرایند طراحی چارچوب مدیریت ریسک بیان می‌کند. ایجاد زمینه، پیش‌بینی مهمی است تا بانک بتواند ارزیابی ریسک را به شیوه‌های مناسب و مؤثر انجام دهد. ایجاد زمینه به دو بخش خارجی و داخلی تقسیم می‌شود. زمینه خارجی محیط خارجی است که در آن سازمان به دنبال دستیابی به اهداف خود است. ایجاد زمینه خارجی کمک می‌کند تا اطمینان حاصل شود که اهداف و نگرانی‌های ذی‌نفعان خارجی هنگام تدوین معیارهای ریسک در نظر گرفته می‌شود. زمینه داخلی محیط داخلی است که سازمان به دنبال دستیابی به اهداف خود

نمونه‌ای از استانداردسازی بین‌المللی پیشرو در رویکرد مدیریت ریسک است؛ و مدیریت ریسک چارچوبی است که به دنبال پیگیری مداوم، پالایش و بهینه‌سازی کسب‌وکار و فرایندها می‌باشد(Salehi, 2022). شفیعی مطرح نموده است که ظهور و محبوبیت مدیریت ریسک از واکنش به تغییرات سریع ناشی از جهانی شدن و فشار قانونی بر سازمان‌ها برای مدیریت ریسک‌ها به طور کلی صورت گرفته است. اهمیت آن در سال‌های اخیر به دلیل تعدد تقلیب‌های شرکتی، رسوایی مالی، افزایش پیچیدگی خطرات و فشار از سوی سازمان‌های نظارتی به طور چشمگیری افزایش یافته است. مدیریت ریسک به عنوان ابزاری کارآمد برای مدیران سازمان‌ها معرفی شده است(Shafii, 2022).

مرور بر پیشینه تجربی و مطالعات انجام‌شده نشان می‌دهد که مهم‌ترین نوآوری این پژوهش در زمینه شناسایی ریسک‌های حقوقی است که بانک‌های کشور ایران با آن مواجه هستند. همچنین با توجه به اینکه هیچ استاندارد مدون و سازمانی در زمینه شناسایی و مدیریت ریسک‌های حقوقی در ایران وجود ندارد می‌توان نوآوری را از نظر الگوی جامع و بومی مدیریت ریسک حقوقی دانست. همچنین از نظر رویکرد ارزیابی و شناسایی ریسک‌های حقوقی با توجه به عدم وجود مطالعه جامع می‌توان نوآوری پژوهش را از نظر علم مدیریت ریسک نیز مدنظر قرارداد. از آنجایی که پژوهش به صورت مورد در شبکه بانکی انجام می‌شود و متناسب با نیازها، محیط درونی و بیرونی سازمان و شرایط کنونی ایران است می‌توان از نظر حوزه کاربردی نیز پژوهش را دارای نوآوری دانست. همچنین می‌توان موارد ذیل را به عنوان نوآوری پژوهش در نظر گرفت:

- ✓ تعیین یک رویکرد شناسایی و تبیین ریسک‌های حقوقی و تطبیق مبتنی بر قراردادهای بانکی و مالی (با توجه به رویکردهای موردنبررسی و ابعاد در نظر گرفته شده)
- ✓ ارائه الگو مدیریت ریسک حقوقی و تطبیق با توجه به بروندادهای پژوهش مبتنی بر ویژگی‌های سازمانی و اقتضاء زمانی و مکانی برحسب ریسک‌های حقوقی فعلی.
- ✓ تعیین روش‌ها و راهکارهای مدیریت ریسک حقوقی و تطبیق و ارتقای کیفی شیوه‌های مواجه با ریسک‌های حقوقی در بانک‌ها و سازمان‌های مالی اعتباری
- ✓ شناسایی ریسک‌های حقوقی در صنعت بانکداری ایران برای اولین بار ایران

می‌شوند(Popadić, 2021). گیدادو و اومورو نشان دادند که استفاده از اطلاعات مکاتبه شده در جهت مدیریت ریسک توسط مدیران ارشد و هیئت‌مدیره در بخش مدیریت ریسک موردنظره زیادی قرار دارد. این اطلاعات توسط کارکردهای نظارت داخلی (حسابرسی داخلی)، حسابسان مستقل و بخش کنترل داخلی تأمین می‌شود(Gidado & Umoru, 2020). گیگ نشان داد که ریسک قانونی زمانی مطرح می‌شود که یک معامله از نظر قانونی قابل انجام نباشد. ریسک قانونی در کل با ریسک اعتباری مرتبط است زیرا طرفین معامله در صورت زیان در یک معامله به دنبال بستر قانونی برای زیر سؤال بردن اعتبار معامله می‌گردد(Grigg, 2020). ابوجوا و همکاران نشان دادند که مدیریت ریسک از نظر آماری تأثیر مهمی بر عملکرد سرمایه‌گذاری‌های کارآفرینانه املاک و مستغلات تجاری در کنیا دارد. این مطالعه همچنین نشان می‌دهد که تجزیه و تحلیل ناقص مدیریت ریسک سیاسی / حقوقی از نظر آماری تأثیر مهمی بر عملکرد سرمایه‌گذاری‌های کارآفرینی ندارد. این مطالعه نیاز مقامات مربوطه به اجرای انطباق کامل الزامات محیطی را قبل از شروع هرگونه سرمایه‌گذاری کارآفرینانه توسط کارآفرینان املاک و مستغلات و سایر سهامداران توصیه می‌کند) Amukwa, (2020).

در میان مطالعات داخلی، حسینی و همکاران مطرح نمودند که عدم اطمینان، عنصری ذاتی در تمام فعالیت‌های اقتصادی به شمار می‌آید. نظام مالی و بانکداری اسلامی نیز همانند سایر فعالیت‌های اقتصادی و بانکداری متعارف با انواع ریسک روبرو می‌باشد که مدیریت آن برای کسب هدف مطلوب بسیار حائز اهمیت است. به دنبال تجهیز منابع و تخصیص آن به فعالیت‌های اقتصادی در بازارهای مالی - که امروزه شبکه بانکی قسمت عمده‌ای از این بازار اعتباری را بر عهده دارد - دقت درمانده مطالبات غیر جاری بانک‌ها، ضرورت شناخت ابعاد ریسک و ابزارهای مدیریت ریسک را روشن و نمایان می‌سازد(Hosseini & et al, 2022). صالحی در مطالعه خود مطرح می‌کند که تعدادی استانداردهای مدیریت ریسک وجود دارند که برای ادغام بهترین روش‌ها و کمک به ساده‌سازی و بهبود پیاده‌سازی‌های مدیریت ریسک برای کسب‌وکارها طراحی شده‌اند و سیستم‌های مدیریت ریسک اغلب برای اثبات اثربخشی در اجرا و تطبیق با اهداف شرکت، موظفاند در برابر حسابرسی‌ها و ارزیابی‌های داخلی سختگیران باشند؛ بنابراین استانداردهای مدیریت ریسک تعریف شده توسط ISO 31000

می‌گیرد. بخش مدل ساختاری نیز حاوی تمامی سازه‌های مطرح در مدل اصلی پژوهش است و میزان همیستگی سازه‌ها و روابط میان آن‌ها در این قسمت مورد تمرکز واقع می‌شود.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این تحقیق کلیه مدیران، کارکنان و رؤسای بانک‌های فعال در صنعت بانکداری ایران هستند که بهویژه با حوزه مدیریت ریسک بانکی در ارتباط می‌باشند. لذا در این تحقیق سعی شده است تعداد نمونه هم در مرحله کیفی و هم کمی بیشتر از حالت متعارف باشد؛ بنابراین در مرحله کیفی تحقیق از تعداد ۱۵ نفر خواسته شد که پرسشنامه بازی که برای منظور طراحی شده است را تکمیل کنند. افرادی برای مرحله کیفی انتخاب شده‌اند که از حوزه تحقیق مطلع بوده و در این حوزه به نحوی صاحب‌نظر هستند. در تحقیق حاضر به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات برای تجزیه و تحلیل بخش کیفی، از گراند تئوری، استفاده شد. روش نمونه‌گیری در فاز کیفی پژوهش حاضر، روش نمونه‌گیری هدفمند است. بعد از انجام ۱۵ مصاحبه، دیده شد که عوامل اصلی و فرعی در مصاحبه‌ها تکرار شده و پاسخ‌ها از روندی تکراری تبعیت می‌کنند لذا نمونه با ۱۵ نفر مورد تائید قرار گرفت و به فرایند مصاحبه پایان داده شد و پژوهشگر به اشباع نظری رسید. محقق تمامی مصاحبه‌ها را هدایت نمود. اتخاذ این رویه باعث شد تا محقق بتواند اطلاعات حاصل از مصاحبه‌های پیشین را در مصاحبه‌های بعدی به کار بندد. به‌این‌ترتیب که بعد از انجام هر مصاحبه نقاط مبهم یا ضعف الگو و مقوله‌ها مشخص و نفر بعدی با توجه به تخصص موردنیاز برای رفع ابهامات انتخاب شد. جمع‌آوری داده‌ها تا مرحله اشباع نظری مقوله‌ها و به بیان واضح‌تر تا جایی که امکان دستیابی به داده‌های جدید دیگر فراهم نبود، ادامه یافت. سوالات مصاحبه بخش کیفی شامل پنج سوال باز و کلی پیرامون عوامل موثر علی، زمینه ای، مداخله گر و پیامدها و دیگر ابعاد ریسک حقوقی می‌باشند. نمونه تحقیق در فاز کیفی ویژگی‌هایی به شرح ذیل دارد:

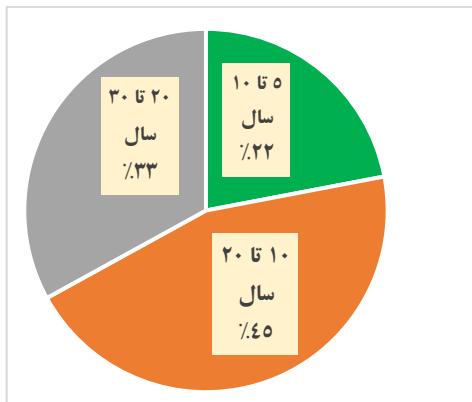
✓ شناسایی تکنیک‌های کنترل و کاهش ریسک‌های حقوقی که قبلاً در هیچ‌کدام از مطالعات داخل کشور انجام‌نشده است.

مواد و روش‌ها

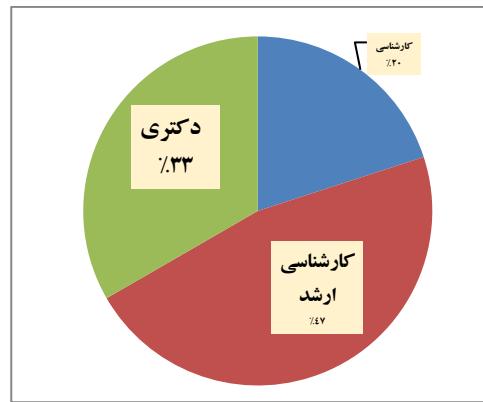
در این تحقیق از روش ترکیبی (کیفی و کمی) به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و دستیابی به نتایج بهره گرفته شده است. روش ترکیبی تلفیقی از دو روش تحقیق کیفی و کمی می‌باشد. استفاده از روش ترکیبی در تحقیق به محققان اجازه می‌دهد تا ابعاد موضوع را به صورت عمیق‌تر و واضح‌تر مورد بررسی قرار دهند و بدین‌وسیله به نتایج پیچیده‌تر و غنی‌تری دست یابند.

بخش کیفی: با توجه به متفاوت بودن عوامل مؤثر بر ریسک حقوقی در صنعت بانکداری در ایران و همچنین جدید بودن این بحث در میان مطالعات داخلی، ضروری است که برای توسعه مدل اولیه تحقیق، تحقیق کیفی جهت اکتشاف ریسک‌ها و بر هم کنش میان آنها صورت گیرد. بر این اساس با رویکرد کیفی گرند تئوری به این امر پرداخته شد. ترکیب نتایج فاز تحقیق کیفی با متغیرهای شناسایی شده از طریق مبانی نظری، باعث جامعیت و بومی‌سازی مدل برای شرایط خاص این موضوع در ایران می‌شود. فاز کیفی تحقیق حاضر مربوط به طراحی مدل مفهومی تحقیق می‌باشد که در ادامه مختصراً توضیح داده خواهد شد و فاز کمی مربوط به آزمون مدل طراحی شده است.

بخش کمی: در فاز کمی تحقیق، برای آزمون مدل ارائه شده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد روش Smart PLS2 حداقل مربعات جزئی و با استفاده از نرم‌افزار بهره گرفته شده است. مدل‌سازی معادلات ساختاری از دو بخش مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری تشکیل شده است و متغیرهای مدل در دو دسته متغیرهای پنهان و آشکار تقسیم‌بندی می‌شوند. بخش مدل اندازه‌گیری شامل سوالات (گویه‌ها) هر بُعد است و روابط میان سوالات و ابعاد در این بخش مورد تجزیه و تحلیل قرار

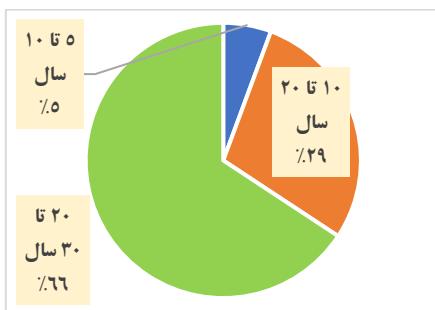
نمودار ۲- فراوانی سابقه کاری

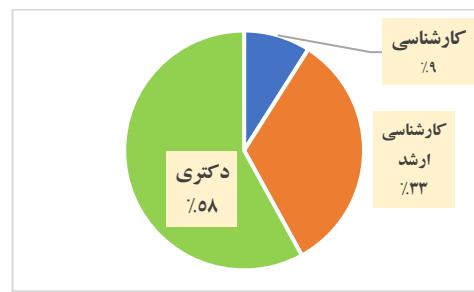
نمودار ۱- فراوانی سطح تحصیلات

همان گونه که نتایج نشان می‌دهند ۵۸ نفر از پاسخ‌دهندگان دارای تحصیلات در مقطع دکتری، ۳۳ نفر کارشناسی ارشد، ۹ نفر کارشناسی بوده‌اند. همچنین نمونه موردبررسی به لحاظ سابقه کاری شامل ۵ نفر باسابقه ۵ تا ۱۰ سال، ۲۹ نفر باسابقه ۱۰ تا ۲۰ سال و ۶۶ نفر باسابقه ۲۰ تا ۳۰ سال است. سوالات پرسشنامه فاز کمی بر اساس مؤلفه‌های احصا شده در مدل در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت طراحی شدند.

نمونه آماری در مرحله کمی تحقیق حاضر ۱۰۰ نفر از کارشناسان و کارکنان بخش بانکی کشور و بانک مرکزی است. پرسشنامه تحقیق به صورت الکترونیکی برای ایشان ارسال گردید. در این مرحله سعی شده است از نظرات افراد با ویژگی‌های جمعیت‌شناسی مختلف (سابقه کاری، تحصیلات و غیره) بهره گرفته شود تا امکان تعیین نتایج به کل جامعه آماری فعال در فضای بانکی کشور فراهم شود. در نمودار ۳ و ۴ دو مورد از ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه موردبررسی ارائه شده است.

نمودار ۴- فراوانی سابقه کاری

نمودار ۳- فراوانی سطح تحصیلات

اصلاح گردید؛ بنابراین بهره‌گیری از مبانی نظری تحقیق و نظر خبرگان و صاحب‌نظران تضمین‌کننده روایی پرسشنامه می‌باشد. همچنین برای سنجش پایایی یا قابلیت اعتماد، ثبات و سازگاری پرسشنامه، از شاخص آلفای کرونباخ استفاده شده است. چنانچه ضریب محاسبه شده از رقم ۰/۷ بیشتر باشد، سوال‌های پرسشنامه از نظر پایایی دارای همبستگی درونی مناسبی بوده و قابل‌پذیرش است. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد، ضریب آلفای کرونباخ برای

در مرحله کمی تحقیق، پرسشنامه‌ای بر اساس شاخص‌های شناسایی شده از سوی خبرگان تحقیق در فاز کیفی متشكل از سوالات عمومی و تخصصی به صورت الکترونیکی و در مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت (به ترتیب خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) طراحی شد. برای اطمینان از اعتبار و روایی ابزار گردآوری اطلاعات، ضمن تأکید بر بهره‌گیری از مبانی نظری تحقیق، پرسشنامه با نظر اساتید و تعدادی از خبرگان تعدل و

تصویر مدل در فاز کیفی تحقیق

در بخش کیفی تحقیق، از روش گرند تئوری برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. در این روش متغیرها و مضماین مدل مفهومی تحقیق با استفاده از رویکرد کدگذاری مورد شناسایی قرار گرفتند. کدگذاری شامل سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی است. در مرحله کدگذاری باز محقق، داده‌های گردآوری شده از پرسشنامه باز را بررسی کرده و سعی می‌کند مفاهیمی از عمق موارد مطرح شده، استخراج کند.

کل پرسشنامه برابر با ۸۷/۰ بوده و درمجموع پرسشنامه از انسجام درونی مناسب و قابلیت اطمینان مناسبی برخوردار است.

نتایج و بحث

در این قسمت ابتدا نتایج مربوط به فاز کیفی و طراحی مدل مفهومی تحقیق ارائه شده است و در مرحله بعد نتایج مربوط به فاز کمی و به عبارت دیگر اعتبارسنجی مدل مفهومی طراحی شده، ارائه شده است:

جدول ۱- برخی از مفاهیم و کدهای استخراجی از مصاحبه

نیازمند	مفهوم	کدهای اولیه متناظر
۱	رسک های حقوقی داخلی	رسک ناسازگاری ساختاری مرتبط با عدم سازگاری بین ساختار و چارت سازمانی بانک. این رسک شامل عدم تطابق بین مسئولیت‌ها، وظایف و نیروی انسانی است که می‌تواند منجر به نقص قوانین و مقررات یا کاهش کیفیت خدمات مالی شود.
۲		رسک عدم انطباق با سیاست‌های داخلی مرتبط با تضاد و عدم تطابق بین سیاست‌ها و دستورالعمل‌های داخلی بانک و عملکرد و عملیات مورد استفاده توسط کارکنان. این رسک می‌تواند منجر به تضعیف قابلیت اعتماد و ایجاد تنفس‌های حقوقی شود.
۳		رسک ناشی از رفتار کارکنان؛ ممکن است کارکنان با رفتاری ناقص قوانین و مقررات، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های داخلی حاکم بر بانک عمل کنند. این رسک می‌تواند شامل تقلب‌ها، سوءاستفاده از اطلاعات محروم‌انه، نادیده گرفتن سیاست‌های KYC (شناസایی مشتری) و غیره باشد.
۴		رسک حقوقی ناشی از نوآوری‌های مالی؛ برخی بانک‌ها ممکن است نوآوری‌های مالی مختلفی را در بخش‌های مختلف از جمله تجارت الکترونیکی، پرداخت‌های بدون واسطه و محصولات و خدمات مالی دیجیتال ارائه دهند. این نوآوری‌ها می‌توانند رسک‌های حقوقی و قانونی جدیدی را برای بانک ایجاد کنند، به خصوص عدم تطابق با قانون‌ها و مقررات حاکم.
۵		رسک تنظیمی خارجی مرتبط با پیچیدگی و تغییرات قوانین و مقررات حقوقی کشورها و صنعت در کشور. این رسک می‌تواند شامل قوانین مالی، بانکداری، تجارت بین‌المللی، حقوق تجاری و دیگر قوانین حقوقی مربوطه باشد.
۶		رسک قانونی خارجی مرتبط با تطبیق عملکرد بانک با قوانین و مقررات حقوقی کشورهای دیگر که فعالیت‌های بین‌المللی بانک را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این رسک می‌تواند شامل پیامدهای تجاری، مالی، مالکیت فکری، حقوق مشتریان و دیگر قوانین مربوطه باشد.
۷		رسک مرتبط با تطبیق فعالیت‌های بانک با قوانین و مقررات حقوقی کشورهایی که بانک در آن‌ها فعالیت می‌کند. این رسک ممکن است شامل تنظیمات مالی، مالیاتی، حمایت از مشتریان، حفاظت از اطلاعات شخصی و قوانین کارفرمایی باشد.
۸		رسک قراردادی بین‌المللی مرتبط با مسائل متعددی مانند تعاملات قراردادی بین بانک و اشخاص و نهادهای خارجی، صلاحیت قراردادها، سازمان قضایی و محل رسیدگی به اختلافات، وجود تعارض قوانین در قراردادها و قضایا و غیره.
۹	رسک‌های	رسک‌های حقوقی مالی در بانکداری با محوریت معاملات مالی بانک، اعتبارات، تسهیلات و سایر موارد مالی، به مسائل

	حقوقی مربوط به فعالیتهای مالی بانک اشاره دارد.	حقوقی مالی
۱۰	ریسک مرتبط با عدم رعایت مقررات و قوانین بانکی توسط بانک در فعالیتهای مالی. این ریسک می‌تواند شامل نقض قوانین بانکی در معاملات مالی، انحصار، نداشتن مجوزهای لازم، عدم اجرای قوانین ضدپوششی و دیگر مسائل مربوطه باشد.	
۱۱	ریسک قراردادی مالی مرتبط با عدم رعایت تعهدات به عهده گرفته شده در قراردادهای مالی بین بانک و مشتریان، شامل قراردادهای وام، تسهیلات مالی، اعتبارات، نمايش عمومی صورت‌های حساب و دیگر قراردادهای مالی.	
۱۲	ریسک مرتبط با تغییر قوانین و مقررات مالی و بانکی که می‌تواند تأثیر مستقیم بر فعالیت بانک در معاملات مالی داشته باشد، شامل تغییر نرخ بهره، قوانین مالیاتی، مقررات اوراق بهادار و سایر مسائل مالی.	
۱۳	ریسک قانونی مربوط به سرمایه‌گذاری مرتبط با عدم رعایت قوانین حقوقی در سرمایه‌گذاری بانک در بازارهای مالی مانند بورس، صندوقهای سرمایه‌گذاری و سایر فعالیتهای سرمایه‌گذاری.	
۱۴	مدیریت ریسک حقوقی مالی در بانک‌ها با محوریت این مسائل به منظور شناسایی، ارزیابی، کنترل و کاهش این ریسک‌ها انجام می‌شود که شامل استفاده از خدمات حقوقی تخصصی در حوزه بانکداری، تعامل با سازمان‌ها و نهادهای نظامی، تقویت فرآیندهای داخلی مانند مکاتبات قراردادی و رفع اختلافات و تشکیل و تقویت تیمهای تخصصی حقوقی است. همچنین ارتقای آگاهی کارکنان از قوانین بانکی و مالی، تشکیل کمیته‌های حقوقی داخلی، پیگیری تغییرات قوانین و مقررات مالی، و اطلاع رسانی مناسب در داخل سازمان نیز از تکنیک‌های مدیریت این ریسک‌ها است.	
۱۵	ریسک نقض قرارداد: ممکن است بانک در فعالیتهای قراردادی با مشتریان خود قوانین و شرایط قرارداد را نقض کند. این ریسک می‌تواند شامل عدم رعایت تعهدات مالی، تأخیر در پرداخت وام‌ها، هزینه‌ها یا سایر تعهدات قراردادی باشد.	
۱۶	ریسک نقض قوانین و مقررات: بانک ممکن است در فعالیتهای قراردادی خود قوانین و مقرراتی را نقض کند. این ریسک می‌تواند مرتبط با عدم رعایت مقررات بانکی، قوانین حقوقی، قوانین ضدپوششی و سایر قوانین مربوط به صنعت بانکداری باشد.	
۱۷	ریسک عدم تطابق تفسیر قرارداد: ممکن است در تفسیر قراردادها بین بانک و مشتری به اختلافات حقوقی برسد. این ریسک می‌تواند شامل تفسیر نادرست شرایط و مفاد قراردادها و ابهام‌های قراردادی باشد.	ریسک‌های حقوقی قراردادی
۱۸	ریسک عدم تعادل قراردادی: ممکن است بانک در فعالیتهای قراردادی با مشتریان خود تعادل قراردادی را نادیده بگیرد یا به سایر طرف‌های قرارداد مزایای خاصی ارائه دهد.	
۱۹	ریسک صوری شدن معاملات: در بعضی از معاملات مالی بانکداری، شرایط قراردادی آنچنان پیچیده و فنی می‌شوند که ممکن است تبدیل به اسناد صوری شوند، در این صورت ریسک عدم تطابق با محتوا واقعی قرارداد و حقوق و تعهدات طرفین افزایش می‌باید.	
۲۰	مدیریت ریسک‌های حقوقی قراردادی در بانکها با ارزیابی و کنترل قراردادها، استفاده از خدمات حقوقی تخصصی، آموزش کارکنان درباره قوانین و مقررات بانکی، بررسی اصول و قواعد تفسیر قراردادها و تشکیل کمیته‌های حقوقی در داخل سازمان انجام می‌شود. همچنین، مدیریت ریسک قراردادی با توجه به نیازهای مشتریان و تنوع قراردادهای مالی بانک از اهمیت بالایی برخوردار است.	
۲۱	سوء استفاده از اطلاعات: ممکن است به نحوی از اطلاعات و ایده‌هایی که توسط بانک ایجاد یا استفاده می‌شوند، سوء استفاده شود.	ریسک‌های حقوقی مالکیت فکری
۲۲	جرائم سرقت مالکیت فکری را می‌توان با انتقال ایده‌ها، الگوها و روش‌های منحصر به فرد بانک به طور غیرمجاز تعریف کرد.	
۲۳	نقض قراردادهای مالکیت فکری: اگر قراردادهای مالکیت فکری بین بانک و واحد مربوط به مالکیت فکری نقض شود،	

۲۴		می‌تواند به تخلفات حقوقی منجر شود و حقوق مالکیت فکری بانک تضعیف شود.
۲۵		نقض قوانین مالکیت فکری: در برخی موارد، به علت عدم رعایت اقدامات مربوط به مالکیت فکری، بانک ممکن است به تخلفات قانونی مبتلا شود و پیگرد قانونی را تجربه کند.
۲۶		هنگامی که مالکیت فکری بانک توسط طرفهایی مانند دولت یا قوانین مربوط به کشورهایی که بانک در آن فعالیت می‌کند، نادیده گرفته می‌شود، ممکن است نتایج منفی برای بانک به همراه داشته باشد.
۲۷		در صورت بروز تخلفات مربوط به مالکیت فکری، بانک باید برای مقابله با این مشکلات قضایی، رویکردها و راه حل‌های قانونی را بررسی و اجرا کند.
۲۸		حفظ حقوق مالکیت فکری و اجرای اقدامات قانونی در صورت تخلفات ممکن است نیازمند هزینه‌های قابل توجهی باشد، که بانک باید برای آنها بودجه‌ای را اختصاص دهد.
۲۹		تغییرات در قوانین و مقررات: دولت ممکن است قوانین و مقرراتی که حاکم بر بانک‌ها و صنعت مالی است، تغییر دهد. این تغییرات می‌تواند تأثیر زیادی بر فعالیت‌ها و مسائل مالیاتی بانک‌ها داشته باشد.
۳۰		محدودیت‌ها در عملکرد: دولت ممکن است برخی محدودیت‌ها را بر روی عملکرد بانک‌ها تحمیل کند. این محدودیت‌ها می‌تواند شامل مواردی مانند تعديل نرخ سود و سهام، تنظیم سیاست‌های قرض دهی و کنترل واردات و صادرات باشد.
۳۱	ریسک‌های حقوقی دولتی	تغییر مجدد قراردادها: دولت ممکن است تغییراتی را در قراردادها یا تفاهم‌نامه‌های مالی با بانک‌ها ایجاد کند. این تغییرات می‌تواند منجر به تغییر در شرایط مالی، مسئولیت‌ها و حقوق و تعهدات بانک‌ها شود.
۳۲		ضوابط وظایف مالی: دولت ممکن است نسبت به بانک‌ها وظایف مالی مشخصی را تعیین کند، مانند نظارت بر سرمایه بانک، میزان سرمایه‌ای که برای مقابله با ریسک‌های مالی باید اختصاص داده شود و مسائل مربوط به سرمایه.
۳۳		استراتژی‌های مالی دولتی: دولت ممکن است استراتژی‌های مالی خود را تغییر دهد که می‌تواند تأثیرات قابل توجهی بر بانک‌ها و صنعت مالی داشته باشد. مانند تغییر در سیاست‌های پولی، نرخ بهره و تنظیم کنترل نرخ ارز.
۳۴		دستورات دولتی: دولت ممکن است دستورات خاصی را صادر کند که بر بانک‌ها تأثیر گذاشته و در آن‌ها تغییراتی ایجاد کند مانند مواردی مانند اجباری کردن بانک‌ها برای ارائه خدمات به لایه‌های خاص از جامعه.
۳۵		دعایی قضایی: بانک ممکن است به علت اختلافات حقوقی با مشتریان، شرکای تجاری یا سایر طرف‌ها با دعاوی قضایی مواجه شود. این دعاوی می‌تواند به ضرر مالی، آسیب رساندن به نام و شهرت بانک و هزینه‌های قضایی منجر شود.
۳۶	ریسک‌های حقوقی قضایی	مسائل جبران خسارت: در صورتی که بانک عملیات خود را به نحوی نادرست انجام دهد یا مشکل در ارائه خدمات داشته باشد، ممکن است مشتریان یا طرفهای دیگر از بانک درخواست جبران خسارت کنند. این موضوع می‌تواند خسارت مالی جدی را به بانک وارد کند.
۳۷		تخلفات حقوقی: بانک ممکن است به علت تخلفات حقوقی، مانند نقض قراردادها، قوانین و مقررات، قوانین ضد رقابتی و سایر قوانین، از سوی مراجع قضایی مورد پیگرد قرار گیرد. این موضوع می‌تواند به جریمه‌ها، محدودیت‌های قانونی و پیشرفت دعاوی قضایی منجر شود.
۳۸		تأثیراتی تصمیمات قضایی: تصمیمات قضایی ممکن است بر بانک و تعاملات آینده آن با مشتریان و طرفهای دیگر تأثیراتی داشته باشد. تصمیمات قضایی می‌توانند مرجعی برای تعیین حقوق و تعهدات بانک باشند و به طور کلی بر

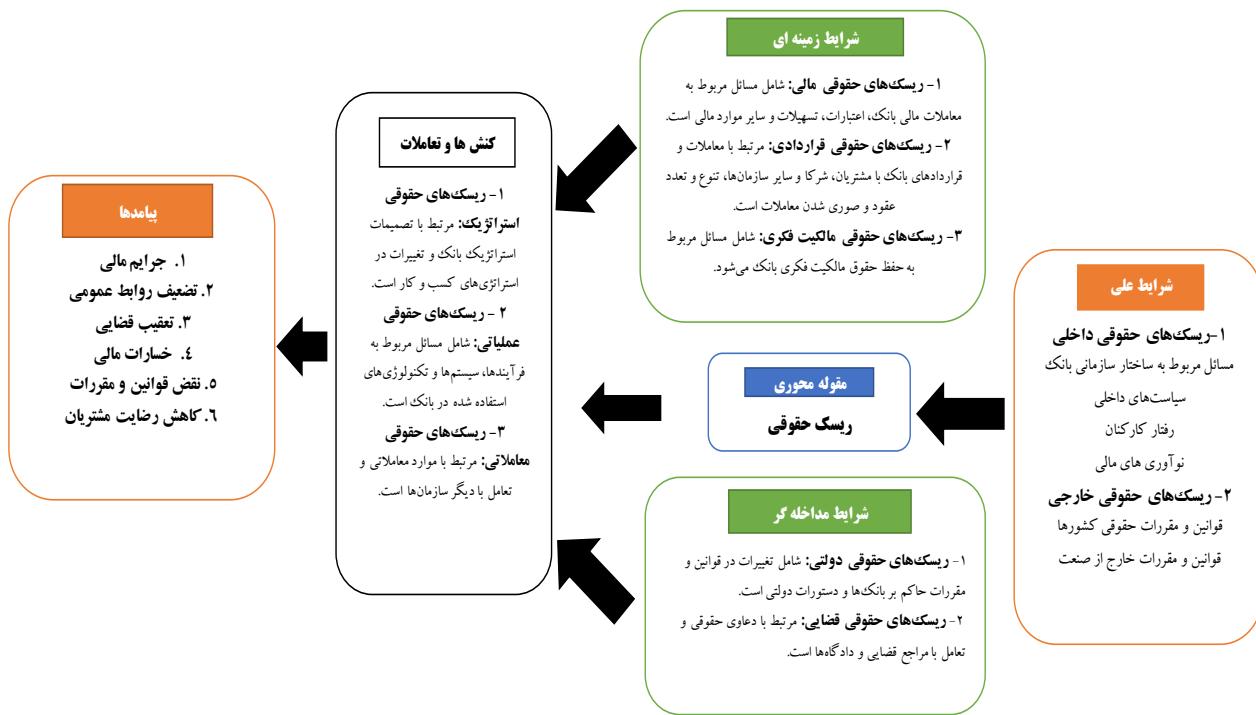
۳۹	عملکرد بانک تاثیر گذار باشند.	
۴۰	اجتناب از تعامل با دادگاه‌ها: در برخی موارد، بانک ممکن است تصمیم بگیرد که به جای رسیدگی به دعاوی قضایی و تعامل با دادگاه‌ها، به کارشناسان حقوقی و کلای دادگستری مراجعه کند. این موضوع می‌تواند هزینه‌های حقوقی را کاهش دهد، اما در عین حال خطراتی نظری نارضایتی مشتریان در پاسخ به این تصمیم وجود دارد.	
۴۱	برای مدیریت ریسک‌های حقوقی قضایی، بانک باید استراتژی‌ها و راهکارهای مناسبی را برای رفع اختلافات و پیگیری دعاوی حقوقی از طریق مراجع قضایی و دادگاه‌ها به کار گیرد. همچنین، بانک باید از کلای متخصص حقوقی استفاده کند و قوانین و مقررات مربوطه را به طور منظم بررسی و روند تغییرات آن‌ها را دنبال کند.	
۴۲	تغییر در قوانین و مقررات: استراتژی‌های جدید بانک ممکن است نیازمند تغییرات در قوانین و مقررات حاکم بر صنعت مالی باشد. این تغییرات می‌توانند مشکلاتی را ایجاد کنند و منجر به ریسک‌های حقوقی شوند.	
۴۳	عدم رعایت قوانین و مقررات: استراتژی‌های بانک ممکن است با قوانین و مقررات حاکم در کشور یا دیگر مناطق همسایه مغایرت داشته باشد. این مغایرت‌ها می‌توانند به سوابق تعزیراتی، جرایم و پیگرد قانونی منجر شوند.	ریسک‌های حقوقی استراتژیک
۴۴	روند تغییرات قوانین بین‌المللی: استراتژی‌های بانک ممکن است با تغییرات در قوانین و مقررات بین‌المللی مرتبط با صنعت مالی مغایرت داشته باشد. این مغایرت‌ها می‌توانند به استفاده نادرست از اطلاعات، تحریم‌ها، تعارض بین درآمدها و سرمایه‌گذاری‌های خارجی منجر شوند.	
۴۵	استراتژی‌های بانک ممکن است به شرکت در معاملات پیچیده، توسعه فعالیت در کشورهای تحت تحریم و سایر عملیات غیرقانونی منجر شوند که می‌تواند به تعرضات حقوقی و جرایم منجر شود.	
۴۶	برای مدیریت ریسک‌های حقوقی استراتژیک، بانک باید در همه موارد از راهکارهای حقوقی مناسب استفاده کند. این راهکارها شامل بررسی دقیق قوانین و مقررات مربوطه، مدیریت و کاهش ریسک‌های قانونی، هماهنگی با وکلای متخصص حقوقی و افزایش آگاهی در مورد تغییرات حقوقی و قضایی مرتبط با استراتژی‌های بانک است.	
۴۷	خطاهای عملیاتی: خطاهای در اجرای فرآیندها و ارائه خدمات ممکن است منجر به اشتباهات مالی، خسارات به مشتریان، تعارضات قراردادی و دعاوی حقوقی شود.	
۴۸	نقض‌های سیستمی: مشکلات در سیستم‌های اطلاعاتی و تکنولوژی‌ها می‌توانند به عملکرد نامناسب، اشتباهات در انجام تراکنش‌ها و از بین رفتن اطلاعات منجر شوند. این نقض‌ها باعث خسارت‌های مالی و ریسک‌های حقوقی می‌شوند.	
۴۹	نقض حریم خصوصی: در صورت عدم احترام به حریم خصوصی مشتریان و نقض قوانین حفاظت از اطلاعات شخصی، بانک ممکن است مورد پیگرد قانونی قرار گیرد. این مسئله می‌تواند به جریمه‌ها، جبران خسارت و آسیب به نام و شهرت بانک منجر شود.	ریسک‌های حقوقی عملیاتی
۵۰	تخلفات در ارائه خدمات: ارائه خدمات نامناسب، نقض تعهدات به مشتریان، تأخیر در پاسخگویی، اطلاعات نادرست و برخی موارد از این دست ممکن است به شکایات مشتریان، دعاوی قضایی و جبران خسارت منجر شوند.	
۵۱	تخلفات در امور مالی و حقوقی: نقض قوانین مالی و حقوقی می‌تواند مشکلاتی ایجاد کند و به تحریم‌ها، جرایم و دعاوی قضایی منجر شود. مثلاً، عدم رعایت قوانین مربوط به پوششی، مالیات، تحریم‌ها و جرایم مالی ممکن است به پیگرد قانونی، جریمه و خسارت‌های قانونی منجر شود.	

۵۲	برای مدیریت ریسک‌های حقوقی عملیاتی، بانک باید از راهکارهای حقوقی و فنی مناسب استفاده کند. این راهکارها شامل ارتقاء سیستم‌ها و تکنولوژی‌ها، اجرای فرآیندهای کنترل داخلی، آموزش و آگاهی‌بخشی به کارکنان در مورد استفاده صحیح از سیستم‌ها و پیگیری روند تعییرات قوانین و مقررات است. همچنین، بانک باید مکانیزم‌های حفاظت از اطلاعات شخصی و حفظ حریم خصوصی مشتریان را به طور دقیق پیاده کند.
۵۳	عدم رعایت قراردادها؛ تعامل بانک با سازمان‌ها و مشتریان ممکن است به تعارضات در قراردادها، عدم رعایت تعهدات قراردادی و نقض شرایط قرارداد منجر شود که می‌تواند به دعاوی و خسارت‌های مالی و حقوقی منجر شود.
۵۴	تعارض منافع؛ در صورت وجود تعارض منافع بین بانک و سازمان‌ها یا مشتریان، می‌تواند به تحریف اطلاعات، استفاده نامناسب از اطلاعات و مشاغل غیرمجاز منجر شود. این مسئله می‌تواند به ریسک‌های حقوقی، عملکرد نامناسب و آسیب به شهرت بانک منجر شود.
۵۵	تاكيد بر رعایت تحریم‌ها و قوانین مربوطه در تعاملات بین‌المللی می‌تواند برای بانک ریسک‌های حقوقی به همراه داشته باشد. مانند تحریم‌های مالی، تحریم‌های مربوط به مشتریان خاص و تحریم‌های متقابل.
۵۶	نقض قوانین رقابتی؛ بانک ممکن است به نقض قوانین رقابتی و موارد مرتبط با ممنوعیت‌های انحصار طلبانه در معاملات خود بپردازد که می‌تواند به هزینه‌های بالا، جریمه‌ها و دعاوی حقوقی منجر شود.
۵۷	معاملات بین‌المللی؛ تعامل بانک با سازمان‌ها و مشتریان در سطح بین‌المللی ممکن است با تغییر قوانین و مقررات راجع به تبادل اطلاعات مالی، حریم خصوصی و حمایت از حقوق مالکیت فکری همراه باشد که می‌تواند به ریسک‌های حقوقی و نظامی منجر شود.
۵۸	برای مدیریت ریسک‌های حقوقی معاملاتی، بانک باید از راهکارهای حقوقی و مدیریتی مناسب استفاده کند. این راهکارها شامل بررسی دقیق و قانونی تعاملات، ارزیابی تعهدات قراردادی و رعایت قوانین و مقررات مربوطه است. همچنین، بانک باید از وکلای متخصص حقوقی، مشاوران تجاری و تجربه‌های گذشته در مورد تعاملات بین‌المللی استفاده کند.
۵۹	بانک‌ها باید قوانین و مقررات مربوط به پوششی را رعایت کنند و از فعالیت‌های مشکوک در ارتباط با پوششی پیشگیری کنند. در صورت نقض این قوانین، بانک ممکن است به عنوان همکار در پوششی محکوم شود.
۶۰	تقلب مالی شامل تقلب در تراکنش‌های مالی، ارائه اطلاعات نادرست یا تحریف شده و سوءاستفاده از امکانات بانکی است. این جرم ممکن است به دعاوی حقوقی، جریمه و تحقیقات جنائی و کیفری منجر شود.
۶۱	اگر بانک و کارکنان آن در ارتکاب جرایمی مانند وثیقه جعلی، تقلب در معاملات مالی و سوءاستفاده از اطلاعات مشتریان شرکت کنند، ممکن است به کیفرخواست و شروع رسیدگی قضایی برای بانک منجر شود.
۶۲	بانک‌ها باید مسئولیت‌های قانونی خود را در قبال مشتریان و سایر ذی نفعان رعایت کنند. در صورت عدم رعایت این مسئولیت‌ها، بانک ممکن است به خسارت جبرانی مجرمانه و دعاوی قضایی مواجه شود.
۶۳	عدم رعایت قوانین و مقررات مربوط به مالیات می‌تواند به جرایم مالی و پیگرد قانونی منجر شود. مثلاً، ارائه اطلاعات نادرست به مقامات مالیاتی، اجتناب از پرداخت مالیات در صورت لزوم و استفاده از ابزارهای غیرقانونی برای کاهش مالیات از جمله جرایم مالیاتی هستند.
۶۴	برای مدیریت ریسک‌های حقوقی مرتبط با جرایم مالی، بانک‌ها باید از راهکارهای حقوقی و مدیریتی مناسب استفاده کنند. این راهکارها شامل تدبیری مانند ایجاد سیاست‌ها و فرآیندهای مناسب برای پیشگیری از جرایم مالی، اجرای سیستم‌های کنترل داخلی قوی، تحقیق و تجزیه و تحلیل موردى و آموزش و آگاهسازی کارکنان در مورد قوانین و مقررات مالی و جرایم مرتبط است.
۶۵	ریسک‌های قانونی و جریمه‌های مالی می‌توانند باعث تضعیف روابط عمومی بانک شود.

مشتریان و سهامداران می‌توانند از رویکرد و شفافیت بانک ناراضی شوند و اعتماد خود را به بانک از دست بدهند، که به دنبال آن می‌تواند منجر به خسارات مالی برای بانک شود.	عمومی	۶۶
اگر بانک متهم به تخلفات و جرائم مالی شود، ممکن است مواجه با دعاوی قضایی شود.	تعقیب قضایی	۶۷
این دعاوی ممکن است از سوی مشتریان، سهامداران یا سازمان‌های نظارتی ارائه شود و باعث خسارت به وجهه بانک و هزینه‌های قانونی برای مقابله با آنها شود.		۶۸
ریسک‌های حقوقی می‌توانند به خسارات مالی برای بانک منجر شوند.	خسارات مالی	۶۹
جرائم مالی ممکن است باعث خسارات مالی مستقیم در اثر جرم‌های، جبران خسارت به مشتریان یا جریان خروج سرمایه شوند.		۷۰
عدم رعایت قوانین و مقررات ممکن است باعث تخلفات نظارتی و پیگیری‌های دستگاه‌های نظارتی شود.	نقض قوانین و مقررات	۷۱
ریسک حقوقی می‌تواند منجر به جرائم مالی و حتی افزایش جرائم شود.		۷۲

محوری، متنج به کدگذاری انتخابی در این تحقیق، بیان می‌دارد که ریسک حقوقی تابعی از شرایط علی (ریسک‌های حقوقی داخلی و خارجی)، شرایط زمینه‌ای (ریسک‌های حقوقی مالی، قراردادی و مالکیت فکری) است. این عوامل، شرایط را برای اعمال کنش‌ها و تعاملات (ریسک‌های حقوقی استراتژیک، ریسک‌های حقوقی عملیاتی و ریسک‌های حقوقی معاملاتی) مهیا می‌کند که پیامدهای (جرائم مالی، تحميل جرائم، خسارت‌های مالی، افت اعتبار، هزینه‌های قانونی و تضعیف روابط با مشتریان) را به دنبال دارد. مدل مفهومی شکل ۲ حاصل تجزیه و تحلیل مجدد داده‌های پژوهش است و نتایج کدگذاری انتخابی در این تحقیق را نشان می‌دهد.

جدول فوق نمونه‌ای از کدگذاری باز تحقیق را نشان داد. پس از کدگذاری باز، در کدگذاری محوری ابتدا پدیده محوری پژوهش، بر اساس تأکیدات پرسش‌شوندگان و مبانی نظری تحقیق تعیین می‌شود. سپس مقوله‌ها شامل شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و پیامدها مورد شناسایی قرارگرفته و نحوه تعاملات آن‌ها به شکل یک مدل پارادایمی طراحی می‌شود. کدگذاری انتخابی سومین مرحله از روش کدگذاری است. این مرحله درواقع فرایند پالایش تئوری و مرحله اصلی نظریه‌پردازی است. به عبارت دیگر، بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری، به تولید تئوری پرداخته و به‌این ترتیب مقوله محوری را به شکلی نظاممند به دیگر مقوله‌ها ربط داده و مقوله‌هایی که نیازمند بهبود و توسعه بیشتری هستند را اصلاح می‌کند. نتایج کدگذاری باز و

شکل ۲- مدل نهایی حاصل از یافته‌های فاز کیفی تحقیق

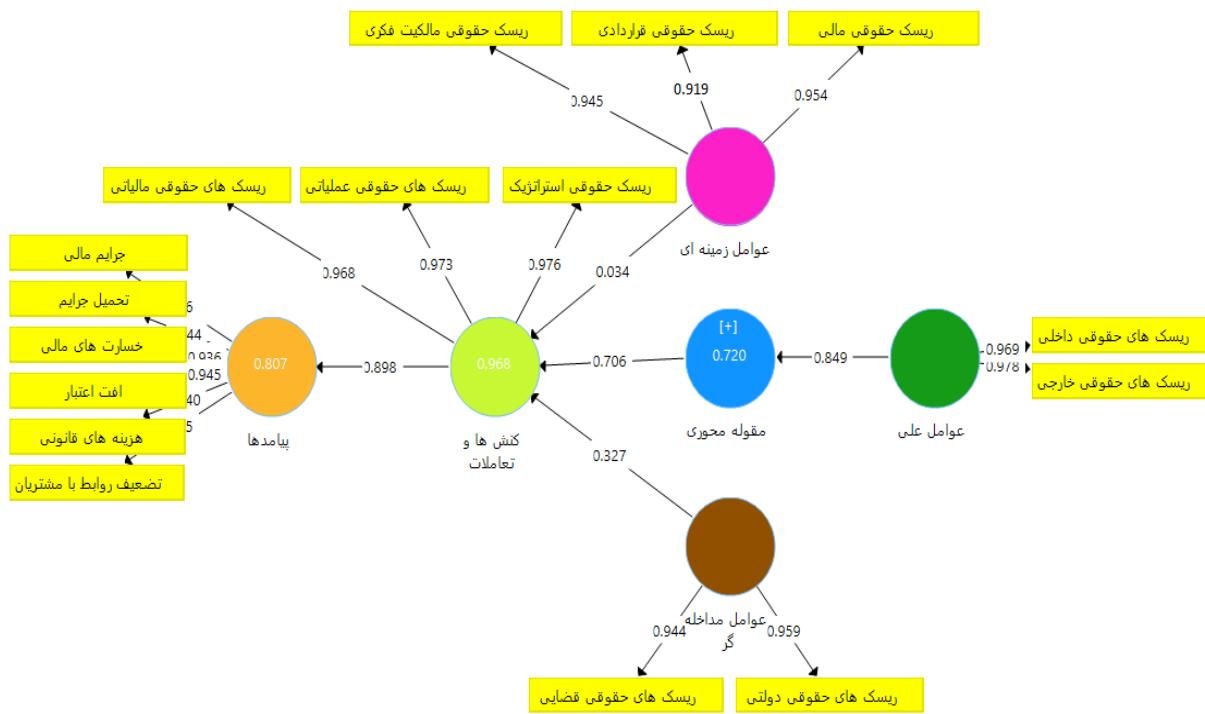
تخمین مدل پژوهش

با توجه به اینکه در نرم‌افزار Smart PLS از مقدار تی برای بررسی معنی‌دار بودن ضرایب استفاده می‌شود و این مقدار برای خطای ۵ درصد عدد $1/96$ می‌باشد، برای بررسی معنی‌داری از مقایسه مقدار آماره تی روابط با عدد مفروض فوق استفاده می‌گردد. به طوری که اگر مقدار آماره تی از مقدار $1/96$ بیشتر باشد، رابطه نشان داده شده، معنی‌دار است. جدول ۵ ضرایب معنی‌داری تی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهند. شکل ۱ ضرایب مسیر اثرگذاری متغیرهای تحقیق را نشان می‌دهد.

با توجه به مدل مفهومی استخراج شده، در مرحله بعد (مرحله کمی تحقیق)، مدل و روابط میان متغیرهای آن مورد آزمون قرار می‌گیرد.

فاز کمی تحقیق

برازش مدل اندازه‌گیری: برازش مدل اندازه‌گیری از طریق شاخص‌های بارهای عاملی، آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی (CR)^۱، میانگین واریانس استخراج شده (AVE)^۲ و روابط تشخیص (واگر)^۳ بررسی گردیده است. نتایج این آزمون ها در نهایت نشان دهد که سازه‌ها از این لحاظ در سطح مطلوبی قرار دارند.

شكل ۳- مقدار ضریب مسیر متغیرها

با توجه به خروجی نرم افزار، ضرایب مسیر و نتایج مربوط به معنی داری آنها در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۲- ضرایب اثرگذاری متغیرها و معناداری آن‌ها

نتیجه	ضریب t	ضریب مسیر	مسیر	
			به متغیر	از متغیر
معنی دار	۸/۳۸۲	۰/۸۴۹	محوری	شرایط علی
معنی دار	۲/۳۱۵	۰/۰۳۴	کنش‌ها و تعاملات	شرایط زمینه‌ای
معنی دار	۴/۲۱۲	۰/۳۲۷	کنش‌ها و تعاملات	شرایط مداخله‌گر
معنی دار	۶/۶۸۴	۰/۷۰۶	کنش‌ها و تعاملات	محوری
معنی دار	۵/۶۸۵	۰/۸۹۸	پیامدها	کنش‌ها و تعاملات

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج آزمون هریک از فرضیه‌ها، تحلیل ضرایب متغیرها و تحلیل آماره‌های آزمونها)اما به دلیل جلوگیری از اطالة بحث، صرفاً نظریه پردازی تحقیق ارایه شده است. لذا با توجه به الگوی شناسایی شده، استفاده از نظر خبرگان تحقیق و رویه‌ها و دستورالعمل‌ها و مقررات موجود در حوزه ریسک حقوقی، الگوی مدیریت ریسک حقوقی صنعت بانکداری در ایران شامل مراحل شرح ذیل در این تحقیق ارائه شده است:

مطابق نظر کرسول^۱ (۲۰۰۵) پژوهشگر نظریه بنیاد می‌تواند به سه روش نمودار، تشریحی (روایت داستان) و مجموعه‌ای از گزاره‌ها، نظریه خود را ارائه نماید. در این پژوهش، الگوی پژوهش تشریح گردیده است (شامل جداول داده‌های توصیفی، روایی و پایابی اعتبار پرسشنامه، آزمون مانابی داده‌ها، آزمون‌های تشخیصی، رگرسیون یا پیش‌شرطهای آزمون‌های پارامتریک و ناپارامتریک، جداول خروجی نرم‌افزارهای مرتبط به هریک از فرضیه‌ها، تایید یا رد فرضیه‌ها، تحلیل و تفسیر پژوهش

جدول ۳- راهبردهای مدیریت ریسک‌های حقوقی در صنعت بانکداری در ایران

گام	عنوان	پیشنهاد اجرایی
اول	شناسایی ریسک‌های حقوقی	بانک باید ریسک‌های حقوقی مربوط به فعالیتها و عملکرد خود را به دقت شناسایی کند. این فرایند شامل تحلیل قراردادها، شناسایی تعارض منافع، بررسی تطبیق قوانین و مقررات جاری و شناسایی حقوق مالکیت فکری است.
دوم	ارزیابی ریسک‌های حقوقی	بانک باید ریسک‌های حقوقی را ارزیابی کند و اهمیت و احتمال وقوع آن‌ها را بررسی کند. این فرایند شامل تحلیل تأثیر ریسک‌ها بر عملکرد بانک و ارزیابی توانایی بانک در مدیریت و کاهش آن‌ها است.
سوم	تدوین سیاست‌ها و راهبردها	بانک باید سیاست‌ها و راهبردهای دقیقی را در خصوص مدیریت ریسک‌های حقوقی تعیین کند. این فرایند شامل تدوین سیاست‌های مربوط به رعایت قوانین و مقررات، تعارض منافع، حفاظت از حقوق مشتریان و مدیریت دعاوی حقوقی است.
چهارم	آموزش و آگاهی	بانک باید برنامه‌های آموزشی مناسبی برای کارکنان خود در زمینه قوانین و مقررات حقوقی برگزار کند. این فرایند شامل آموزش درباره قوانین و مقررات جدید، تعارض منافع و رفتار حقوقی صحیح است.
پنجم	مشاوره حقوقی	بانک می‌تواند از خدمات مشاوران حقوقی استفاده کند تا در تدوین سیاست‌ها و راهبردها، ارزیابی ریسک‌های حقوقی و رسیدگی به دعاوی حقوقی به آن‌ها کمک کند.
ششم	مدیریت دعاوی حقوقی	بانک باید دعاوی حقوقی را با دقت پیگیری کرده و به آن‌ها رسیدگی کند. این فرایند شامل همکاری با وکلای بانک و تدوین راهکارهای مناسب برای حل و فصل دعاوی است.
هفتم	مراقبت از حقوق مشتریان	بانک باید حقوق مشتریان خود را به طور کامل رعایت کند. این فرایند شامل محافظت از اطلاعات شخصی مشتریان، رعایت حقوق مالکیت فکری و ارائه خدمات حقوقی و مشاوره به مشتریان است.
هشتم	بررسی قراردادها و معاملات	بانک باید قراردادها و معاملات خود را به دقت بررسی کرده و از نظر حقوقی صحیح بودن آن‌ها را تائید کند. این فرایند شامل تدوین قراردادهای مناسب، شناسایی و مدیریت ریسک‌های قراردادی و رعایت قوانین و مقررات است.
نهم	ارتباط با نهادهای نظارتی	بانک باید ارتباط مستمری با نهادهای نظارتی مانند بانک مرکزی و سازمان نظام مالیاتی داشته باشد. این فرایند شامل اطلاع‌رسانی درباره تغییرات قوانین و مقررات حقوقی، همکاری در بررسی و رفع ناقص حقوقی و ارائه گزارش‌های منظم به نهادهای نظارتی است.
دهم	ناظرت و بازبینی	بانک باید فرآیندهای نظارتی و بازبینی را برای مدیریت ریسک‌های حقوقی اجرا کند. این فرایند شامل بررسی و ارزیابی مداوم ریسک‌های حقوقی، ارائه گزارش‌های بازبینی و اتخاذ تصمیمات و تغییرات لازم

¹ Creswell

است.	مداوم	
بانک باید برنامه‌های آمادگی برای رویدادهای غیرمتربقه و قابل پیش‌بینی نشده داشته باشد. این فرایند شامل تهیه طرح بحران، تعیین نقش‌ها و مسؤولیت‌ها در صورت بروز رویدادهای حقوقی ناگوار و اجرای تمرین‌های بحرانی است.	برنامه‌ریزی رویدادهای غیرمتربقه	برای یازدهم
بانک باید سیاست‌ها و راهبردهای خود را بهروزرسانی کند تا با تغییرات قوانین و مقررات، رسیک‌های جدید و تحولات صنعت بانکداری سازگار باشد. این فرایند شامل بررسی مداوم سیاست‌ها، ارتقاء آن‌ها و تدوین سیاست‌های جدید است.	بررسی و بهروزرسانی سیاست‌ها	دوازدهم
بانک باید رابطه نزدیکی با وکلای خبره و متخصص در حوزه حقوق بانکداری برقار کند. این فرایند شامل همکاری با وکلای داخلی و خارجی برای مشاوره حقوقی، نظارت بر دعاوی و حمایت از منافع بانک است.	ارتباط با وکلای بانک	سیزدهم
بانک باید فرهنگ حقوقی را در سازمان خود ترویج کند. این فرایند شامل آموزش کارکنان درباره مسائل حقوقی، تشویق به رفتار حقوقی صحیح و ارائه راهنمایها و منابع حقوقی به کارکنان است.	ایجاد حقوقی فرهنگ	چهاردهم
بانک باید برای مدیریت رسیک‌های حقوقی پیشرو باشد و اقداماتی را انجام دهد تا رسیک‌ها را قبل از وقوع کنترل کند. این فرایند شامل ایجاد سیستم هشدار دهی، پیش‌بینی رسیک‌های جدید و ارائه راهکارهای پیشگیرانه است.	مدیریت رسیک‌های پیشرو	پانزدهم
بانک باید گزارش‌های منظمی درباره رسیک‌های حقوقی و تدبیر مدیریتی خود ارائه کند. این فرایند شامل ارائه گزارش‌های داخلی و خارجی، اطلاع‌رسانی به مدیران و سهامداران و ارائه اطلاعات به مشتریان و نهادهای ناظرخانی است.	ارائه گزارش و اطلاع‌رسانی	شانزدهم
بانک باید عملکرد خود در مدیریت رسیک‌های حقوقی را بهصورت مداوم ارزیابی کرده و بهبودهای لازم را انجام دهد. این شامل بررسی نتایج، تجزیه و تحلیل خطاهای خسارات، ارائه پیشنهادات بهبود و ارزیابی سیستم مدیریت رسیک‌های حقوقی است.	ارزیابی و بهبود مداوم	هفدهم

منبع: یافته‌های تحقیق

الگوی مذکور را می‌توان در قالب یک الگوی شماتیک و کلی بهصورت شکل ۳ نشان داد.

شکل ۳- الگوی مدیریت رسیک حقوقی

نتیجه‌گیری

- بانک باید ریسکهای حقوقی حائز اهمیت را شناسایی نموده اطمینان حاصل کنند که مدیریت این ریسکها به شیوه مناسبی انجام می‌شود;
- مدیریت ارشد باید برای مدیریت موثر ریسک حقوقی، تدابیر لازم را جهت شناسایی، ارزیابی، پایش و کاهش ریسک حقوقی در خطوط کاری مختلف اتخاذ نماید;
- مؤسسه اعتباری باید از قوانین و مقررات ناظر بر فعالیتهای خود آگاهی کامل داشته باشد به ویژه کارکنان آن میبایست بر این مقررات تسلط کافی داشته باشند;
- مسئولیت‌های مربوط به مدیریت ریسک حقوقی میبایست به طور شفاف تبیین شوند;
- به منظور مدیریت مناسب ریسکهای حقوقی، بانک باید دانش و مهارت کافی در مورد شیوه انعقاد قراردادها و سایر تعهدات قانونی داشته باشد. به منظور حصول اطمینان از اعتبار قانونی قراردادها باید از قوانین لازم الاجرا در خصوص حدود اختیارات تصمیم‌گیری اشخاصی که در انعقاد قرارداد شرکت مینمایند اطلاع کافی داشته باشد;
- مستندسازی قرارداد باید به طور مناسب انجام شود. اعتبار قانونی قراردادها احتمال تفاسیر متفاوت از آنها و بروز اختلافات در این زمینه میبایست تحت پایش قرار گیرد;
- لازم است بانک تعییرات مربوط به قوانین و مقررات را در سطوح ملی و بین‌المللی پیگیری نماید تا در چارچوب قوانین جاری کشور برای انتطبقان با الزامات بین‌المللی جدید آمدگی داشته باشد;
- بانک باید از شیوه قانونی زمینه‌های فعالیت خود آگاهی داشته باشد. علاوه بر این شرکتهای مادر باید اطمینان حاصل کنند که شرکت‌های تابعه و وابسته به آنها از قوانین و مقررات ناظر بر فعالیتهای خود اطلاع دارند؛
- بانکی که فعالیتهای برون مرزی دارد باید به این موضوع توجه داشته باشد که اصول قانونی فعالیتها و رویه‌ها در کشورها متفاوت است. از این رو لازم است از قوانین و مقررات کشور میزبان آگاهی داشته باشد.

ریسک‌های حقوقی مربوط به خطراتی هستند که ناشی از عدم تطبیق با قوانین و مقررات حقوقی، دعاوی حقوقی، تعارضات قراردادی و سایر عوامل حقوقی می‌باشند. مدیریت ریسک‌های حقوقی بانک‌ها، فرایندی است که به منظور شناسایی، ارزیابی، کنترل و کاهش ریسک‌های حقوقی که ممکن است بر بانک تأثیر منفی داشته باشند، انجام می‌شود. مدیریت ریسک‌های حقوقی در بانک‌ها بسیار حائز اهمیت است، زیرا رعایت قوانین و مقررات حقوقی، پیشگیری از دعاوی حقوقی و کاهش خطرات حقوقی می‌تواند به حفظ اعتبار و سودآوری بانک کمک کند. بر این اساس با توجه به اهمیت موضوع تحقیق در این مطالعه تلاش شده به ارائه الگوی مدیریت ریسک حقوقی در صنعت بانکداری ایران پرداخته شود. بر اساس نتایج تحقیق، مدیریت ریسک‌های حقوقی در بانک اهمیت بسیاری دارد و می‌تواند به شکل قابل توجهی به بهبود عملکرد و پایداری بانک کمک کند. با مدیریت این ریسک‌ها، بانک می‌تواند از خسارات مالی ناشی از دعاوی حقوقی و تهدیدات قانونی جلوگیری کند، تصویر عمومی خود را حفظ کند و امور داخلی و معاملات خود را بر اساس قوانین و مقررات رسمی انجام دهد. از این رو، برای تضمین پایداری و پیشرفت بیشتر بانک، مدیریت ریسک‌های حقوقی باید به عنوان یکی از اولویت‌های کلیدی مدیریتی در نظر گرفته شود. با ارتقاء مهارت‌ها و تجهیزات لازم برای شناسایی، ارزیابی و کنترل ریسک‌های حقوقی، بانک می‌تواند از تأثیرات منفی و هزینه‌های جانبی حقوقی جلوگیری کند و در عین حال، مزیت‌هایی از جمله کاهش خسارات و هزینه‌های حقوقی، حفظ تصویر عمومی و افزایش قابلیت مذاکره را به دست آورد. به طور خلاصه، مدیریت ریسک‌های حقوقی برای هر بانک بسیار حیاتی است و با بهره‌گیری از فرایندها و سیاست‌های مناسب می‌تواند به بهبود عملکرد و پایداری آن کمک کند. براساس یافته‌های حاصل از پژوهش و با عنایت به مقوله‌های شناسایی شده شامل: شرایط علی، مداخله‌گر، بستر و کنش‌ها و تعاملات ریسک‌های حقوقی و نیز الگوی مدیریت ریسک حقوقی ارایه شده، پیشنهادهای کاربردی پژوهش به صنعت بانکداری در ایران به شرح زیر است:

References

- [1] Alfieri, A. V. (2005). The fall of legal ethics and the rise of risk management. *Geo. LJ*, 94, 1909.
- [2] Amukwa, J. N. (2020). The Kudu gas project: an analysis of the legal risk to the development of offshore upstream gas operations (Doctoral dissertation, *University of Pretoria*).
- [3] Andriani Rahayu, A. (2018). The implementation of risk management and its effect on good cooperative governance and success. *Journal of Indonesian Economy and Business*, 33(3), 243-256.
- [4] Bank of England (2000). Oversight of payment systems. Quoted by McCormick 2006, p. 107.
- [5] Basel Committee on Banking Supervision (2006). International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework, Comprehensive Version. Bank for International Settlements.
- [6] Beecher, B., & Streitwieser, B. (2019). A risk management approach for the internationalization of higher education. *Journal of the Knowledge Economy*, 10(4), 1404-1426.
- [7] Bento, R. F., Mertins, L., & White, L. F. (2018). Risk management and internal control: A study of management accounting practice. In *Advances in Management Accounting*. Emerald Publishing Limited.
- [8] Castets-Renard, C., Besse, P., Loubes, J. M., & Perrussel, L. (2019). Encadrement des risques techniques et juridiques des activités de police prédictive. *Technical and Legal Risk Management of Predictive Policing Activities*.
- [9] Falta, M. (2017). *Hauptprozess Legal Risk Management*. In Praxishandbuch Legal Operations Management (pp. 655-679). Springer, Berlin, Heidelberg.
- [10] Grigg, N. S. (2020). Uncertainty and legal risk management. *ASCE-ASME Journal of Risk and Uncertainty in Engineering Systems, Part A: Civil Engineering*, 6(3), 06020001.
- [11] Gidado, S. D., & Umoru, T. A. (2020). Ratings of Business Educators on Influence of Business Education on Acquisition of Marketing. *Business Legal and Risk Management Skills by Students in Colleges of Education in North-Central Nigeria*.
- [12] Mbugua, J. K., Otuya, R., & Muhanji, S. (2020). Effect of Political/Legal Risk Management on Performance of Commercial Real Estate Entrepreneurial Investments in Kenya. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10(5), 507-521.
- [13] McCormick, R. (2010). *Legal risk in the financial markets*. Oxford University Press on Demand.
- [14] NURUL, H. (2019). Research on Legal Risk in Enterprise Management. *Scientific and Social Research*, 1(1).
- [15] Popadić, S. N. (2021). prevention in Serbia and 1 Legal prevention and legal challenges of legal risk management. *Environmental Science & Policy*, 116, 213-219.
- [16] Salehi, Hamidreza. (2022). ISO 31000 risk management case study: Iran Tablo Company). Accounting and Management Perspective), 5(66), 33-41«(In Persian)»
- [17] Shafii Bafti, Afshin, (2022), risk management in financial markets, the fifth international conference on interdisciplinary studies in management and engineering, Tehran. «(In Persian)»
- [18] Song, S. Y. (2019). *Managing Trade Secret Legal Risks for Food Company in China*. In *Finance and Strategy Inside China* (pp. 67-76). Springer, Singapore.
- [19] Te, P. (2016). *Risk Management in Banking Principles and Framework*. london: Oxford Fajar Sdn. Bhd.
- [20] Naseri, Alireza. (2017) The legal aspects and effects of compliance with laws and regulations in Iran's insurance industry and international commercial insurances, the third international conference on jurisprudence and law, advocacy and social sciences, Hamedan.
- [21] Yu, Y., Chan, A. P., Chen, C., & Darko, A. (2018). Critical risk factors of transnational public-private partnership projects: Literature review. *Journal of Infrastructure Systems*, 24(1), 04017042